

Prof. Ziyadxan Nəbibəyli

**DÜNYA NEFT ELMİNİN
BİRİNCİSİ**

BAKI-2018

Redaktor: Ruzi Musayev,

*AR ME Akademiyasının şöbə müdürü, t.e.d.,
professor, “Respublika” qəzetinin Baş redaktoru*

Ziyadxan Nəbibəyli.

“Dünya neft elminin birincisi”.

Bakı, “Adiloglu” nəşriyyatı, 2018, 40 səh.

Əsasən axtarış yekunu olan bu araşdırma həm şərəfli, həm də ağırlı-acılı anlar yaşamış Azərbaycanın şərəfli oğlu, şərəfli alimi, Azərbaycanı öz zehni ilə bütün dünyaya tanıtmış akademik Azad Mirzəcanzadə həyatından bir epizoddur. Onun şəxsiyyəti, şərəfi dünya ilə yanaşı, Azərbaycan xalqına, Azərbaycan elminə, Azərbaycan dövlətinə verdiyi töhvələr, şərəf və şöhrətlər daha böyük həcmli fundamental əsərlərin ərsəyə gəlməsinə layiqdir.

İSBN 978-9952-25-109-8

© Ziyadxan Nəbibəyli, 2018

Dünya neft elminin birincisi

Görkəmli Azərbaycan alimi

A. Mirzəcanzadənin 90 illik yubileyinə ittihaf edilir.

Azad Mirzəcanzadə haqqında çox erkən yaşında məlumatım var idi. Ondan danışanlar hamılıqla Azadı tərif edər, çox bilikli insan olduğunu söyləyərdilər. Hələ tələbəikən onun neft-qaz mexanikasına, neft-qazın fizika və kimyasına aid kitablarını görmüş, vərəqləmişdim.

İş elə gətirdi ki, Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyasının Fizika İnstitutuna getdiyim halda, Dərin Neft-Qaz Problemləri İnstitutuna elmi işçi getməli oldum. Özüm də orada Fizika-kimya laboratoriyasında işləməyə başladım. İnstitut Sabiq Az. SSR MK-nin 3-cü katibi, Nazirlər Sovetinin Sədri, Ali Sovetin sədri işləmiş, əslən Qubadlı bölgəsindən olan, özünün “hakimiyyət müəllimi” Mir Cəfər Bağırovu sayan Məmməd İsgəndərov tərəfindən yaradılmışdı. Çox güclü mütəxəsisləri, SSRİ məkanında sayılan, tanınan alimlər işləyən 450 nəfərlik kollektivi var idi. Bu insitutda Azad müəllimin Məmməd İsgəndərovla birlikdə yazdıqları iki ciddi “Neft və qaz yataqlarının işlənməsi və istismarı” kitabı çox dəbdə idi. Bu onların iri həcmli, Azərbaycan dilində ilk, ən dəyərli əsərləri sayılırdı və alimlərin də maraqla istinad etdikləri mənbə idi.

Artıq, Azad müəllimin elm karifeyi olmasını, dahi alim olmasını, dünya şöhrətli alim olmasını burada hər kəs qəbul edirdi və ondan həm də ehtiyatlanırdılar. Qısa müddət ərzində başa düşdüm ki, öz sahəsində nəinki Azərbaycanda, SSRİ məkanında onun qarşısına çıxma biləcək bir kimsə yoxdur.

Bununla paralel akademik Azad Mirzəcanzadənin keçdiyi yol haqqında görkəmli dövlət xadimi və görkəmli alim, professor, Dövlət Mükafatı laureatı Məmməd müəllimin seçilib-sayılan alimlərlə, insanlarla etdiyi söhbətlərdən də xeyli məlumatlanmışdım. Azad müəllimin elmi yoluna, onun təbii qabiliyyəti ilə yanaşı Məmməd

İsgəndərov da “yaşıl işiq” saçmışdı. Məmməd müəllimi neft mütəxəssisi kimi ehtiyac ucbatından 2-ci dünya müharibəsindən Bakıya çağırmış, “Suraxanıneftdə” ona iş vermişlər. Həmin illərdə indiki Neft Akademiyasında sahə üzrə mütəxəssis azlığından, onu həm də burada dərs deməyə cəlb etmişlər.

Məmməd müəllim alim idi, elmlər namizədi, dossent idi. İş elə gətirir ki, gənc alim, savadlı mütəxəssis sayılan Məmməd müəllim Azad Mirzəcanzadənin diplom rəhbəri olur. Azad müəllim diplom işini yüksək səviyyədə yerinə yetirir, işində xeyli yenilikləri alınır, Məmməd müəllim isə onun işinin özünün işlədiyi neft-qaz idarəsində neftverməyə təsirini yoxlamağı, daha dəqiq-tətbiq etməni ona məcbur edir və artıq bu öz təsdiqini tapmış elmi iş olacaqdı. Doğrudan da elmi iş öz istehsalat təsdiqini tapır və təbii ki, Məmməd müəllim də onun elmi rəhbəri olur.

Beləliklə, hər iki alimin ünsiyyətləri dərinləşir, Məmməd İsgəndərov Azad Mirzəcanzadənin həyatında axırıncı kimi stimül verici şəxsə çevrilir. Məmməd müəllim müəyyən müddətdən sonra Neft Sənayesi Nazirinin neft-qaz hasilatı üzrə müavini vəzifəsinə, yəni daha böyük vəzifəyə təyin olunur. Məmməd müəllimin də qabağa çəkilməsinin səbəbi “Suraxanıneft”də işləyərkən Mir Cəfər Bağırovun neft mədənlərinə vaxtaşırı gəlməsi və M. İsgəndərovun çəkinmədən onunla mübahisə etməsi olmuşdur. Məmməd müəllimin işgüzarlığı, doğruluğu, bir kommunist olmaqla plan və tapşırıqları artıqlaması ilə yerinə yetirməsi Mir Cəfər Bağırovun diqqətini çəkmiş, onun xoşuna gəlmiş və bu səbəbdən də onu yeni vəzifəyə, həm də öz dövrünə görə çox məsuliyyətli vəzifəyə təyin etmişlər. Məsələnin əsas məgzi 2-ci dünya müharibəsində SSRİ kimi nəhəng bir dövlətin sənayesini və müharibənin yanacağa, sürtkü yağlarına olan ehtiyacları ilə təmin edilməsi idi. Bu vəzifədə də özünü əla doğruldan M. İsgəndərov Az. SSR MK-nin 3-cü katibi vəzifəsinə, Nasirlər Sovetinin sədri və Ali Sovetin sədri vəzifələrinə irəli çəkməli olur. Bütün bu dövrlərdə M. İsgəndərov elmdən də əl çəkmir, böyük uğurlar qazanır, Azad Mirzəcanzadə ilə münasibətlər də yüksək səviyyəyə qalxır, artıq Məmməd müəllim elmin “gözəli” olan Azad Mirzəcanzadənin “nazi”

ilə oynayır, onu laboratoriya müdürü edir, laboratoriyaya xarici ölkələrdən cihazlar gətizdirir, Bakıda və Moskvada ev almasına yardımçı olur, xeyli “xəta-bələdan” qoruyur, SSRİ rəhbərliyinə tanıtır. Əlbətdə, Azad Mirzəcanzadənin təbii qabiliyyəti, əzmkarlığı, elmə həvəsi, zəhmətsevərliyi olmasa idi, ona heç kim yardımçı ola bilməzdi, olsada belə, dünya şöhrəti səviyyəsinə yüksəldə bilməzdi.

Fitri istedadla malik olan A. Mirzəcanzadə 1928-ci ilin sentyabr ayında Bakı şəhərində anadan olmuşdur. Ali təhsilini 1944-1949-cu illərdə Azərbaycan Sənaye İnstitutunun neft-mədən fakültəsində almış, 1951-ci ildə, 23 yaşında texnika elmləri üzrə namizədlik, 1957-ci ildə doktorluq dissertasiyalarını müdafiə etmişdir. O, 1959-cu ildə professor adını almış, 1962-ci ildə Az. SSR Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü, 1968-ci ildə isə həqiqi üzvü seçilmişdir.

Azad Mirzəcanzadə 35 ildən çox müddət ərzində Moskvada Ümumittifaq Neft-Qaz Elmi-Tədqiqat İnstitutunda əsas elmi istiqamətə rəhbərlik etmişdir. Onun 100-dən artıq monoqrafiyası, 400-dən artıq elmi əsəri, 50-dən artıq ixtira və patenti vardır. Azad Mirzəcanzadə elmi fəaliyyətində neft-qaz və kondensatın çıxarılması proseslərinin global optimallaşdırılmasına xüsusi önəm vermişdir.

O, pedaqoji fəaliyyətə 1944-cü ildə Bakı şəhərində 44 saylı orta məktəbdə müəllim vəzifəsindən başlamışdır. 1951-1957-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Universitetinin nəzəri mexanika kafedrasının dosenti, 1957-1959-cu illərdə professor vəzifəsində çalışmış, 1959-cu ildən ömrünün sonunadək Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyasında kafedra müdürü olmuşdur. 1992-2001-ci illərdə Azərbaycan Ali Attestasiya Komissiyasının sədri vəzifəsinə təyin edilmiş, 1993-2001-ci illərdə Dövlət Elm və Texnika Komitəsinə rəhbərlik etmiş, Azərbaycan elminin dünyaya inteqrasiyası naminə bilik və bacarığını əsirgəməmişdir.

Görkəmli alim 17 iyul 2006-cı ildə dünyasını dəyişmişdir. Azərbaycanın fəxri olan akademik A. Mirzəcanzadə Beynəlxalq Şərq Neft Akademiyasının Prezidenti, üç dəfə Akademik Qubkin mükafatı laureatı, iki dəfə Azərbaycan Dövlət və SSRİ Nazirlər Sovetinin mükafatının laureatı, Ukrayna Neft və Qaz Akademiyası,

Rusiya Təbiət Elmləri Akademiyasının həqiqi üzvü, Başkortostan Akademiyasının fəxri üzvü, SSRİ-nin əməkdar elm və texnika xadimi, SSRİ Qaz sənayesinin və Bolqarıstanın fəxri neftçisi, “İstiqlal”, “Oktyabr inqilabı”, “Qırmızı əmək bayrağı”, “Şərəf nişanı” ordenləri, P.L. Kapitsa adına qızıl medal kavaleri, elm və texnika sahəsindəki misilsiz xidmətlərinə görə dəfələrlə hökumət və dövlət tərəfindən təltif edilmişdir. A. Mirzəcanzadənin həyatını və yaradıcılığını öyrənərkən onun möcuzə səviyyəsində istedadla malik olmasına, hələ 6 yaşında ikən bacısının ona saatlarla oxuduğu kitabı gizlədərkən sonra bütün kitabı əzbər söyləməsi, 10 illik orta məktəbi 6 ilə bitirməsi, 15 yaşında orta məktəbdə dərs deməsi, Aristotel, Arximed, Trotskinin və başqa tarixi şəxsiyyətlərin klassik əsərlərini mütaliə etməsi buna parlaq sübutdur.

Onun həqiqətən dəhşətli bir Azərbaycan övladı olmasını mən özüm də müşahidə etmişəm. Beləki, mən Azərbaycan SSRİ Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü, professor Nəriman Tahirovla Moskvanın Qubkin adına neft-qaz insitutuna ezam olunmuşduq, insitutun prorektor, kafedra müdürü, SSRİ Qaz Sənayesi Nazirliyinin məsləhətçisi Korotayevlə görüşməli idik. Pirləkləri çıxarkən Nəriman müəllim mənim qolumdan tutub, dayan-dayan dedi. Mən yuxarı baxarkən Azad Mirzəcanzadənin SSRİ Elmlər Akademiyası Maye-Qaz Mexanikası İnstitutunun direktorunun onun qarşısında acizənə bağlılanmasını xahiş etməsinin şahidi oldum.

Azad müəllim SSRİ EA səviyyəsində bir elmi seminar təşkil etmişdi. Bu seminara SSRİ EA-nın akademikləri, professorları və s. gələr və dünya elmində olan yeniliklər barəsində Azad Mirzəcanzadənin məruzəsinə qulaq asardılar. Bu elm aləmində heyrətedici bir hadisədir, bir nəfərin öhdəsindən gələcək bir iş deyil. Akademik, Azad müəllimdən Seminara gecikdiyini və ondan sonra içəri daxil olmağı özünə sığışdırma bilməməsini, həmin günkü elmi itki üçün və öz üzürxahlığını bildirirdi.

Elmi rəhbərim N.Tahirovu xeyli sorğu-suala tutdum və həmin dövr üçün Azad müəllimin həqiqətən elm karifeylərindən biri olduğu haqda xeyli yeni məlumatlar əldə etdim. Moskvada, elm

aləmində, tanıyanları arasında onun heyrətedici səviyyədə hörməti var idi. Zaman və hadisələri dərk etmə baxımından A. Mirzəcanzadənin öz əvəzədməz meyarı var idi. O, güclü və böyük tezliklə informasiya qəbul etmə zəkasına və məlumatları ani olaraq “emal” edib yeni keyfiyyətlərlə, elmi yeniliklərlə ideyalar “axarına” çevirmək qabiliyyəti olan alim idi.

O, çox düz adam idi, qəlbən yumşaq adam idi, ancaq ciddiliyi xoşlayardı. Düz adama, pis vəziyyətə düşmüş insanlara əl tutmağı da xoşlardı, məntiqli və sistemli fikir sahibləri ilə söhbəti sevərdi. Azad müəllimin neftin çıxarılması, neft-qaz quyularının qazılması, onların nəqli, geologiya, geofizika, lay suları. yığılan elmi məlumatların riyazi təhlili, riyazi dillə alimlərə çatdırılması, süxurun xüsusiyyətləri, müasir informatik dilə salınması, elmi yeniliklərin istehsalatda tətbiqi və ən nəhayət çox mürəkkəb proses olan maye-qaz mexanikası sahəsində qanunauyğunluqların digər elmi sahələrə “köçürülməsi” sahəsində çoxlu sayda tədqiqatları və bu işlərlə məşğul olan 300-dən çox tələbə elmlər namizədi, 120-dən çox tələbə-elmlər doktoru olmuşdur.

Məmməd İsgəndərovun söylədiyinə görə, Azad Mirzəcanzadə elmlər namizədi alimlik dərəcəsini müdafiə edərkən, ona çoxlu suallar vermişlər. Bu da onun işindəki yeniliklərlə əlaqəli olmuşdur. Hətta, akademik Yesman narazılıq etmişdir. Elə bu səbəbdən də M. İsgəndərovla Yesman arasında da mübahisə düşmüşdür. Lakin, Azad Mirzəcanzadə müxtəlif yollarla fikrini ona “yedizdirdikdən” sonra Yesman Məmməd müəllimə üzüxahlıq etmiş, Azad müəllimi isə son çıxışında tərifi etmişdir. Elmi Şurada iştirak edən akademik İlyuşin isə - “Mən bu müdafiədən daha çox bəhrələndim, nəinki müdafiə edən” fikrini çıxışında ifadə etmişdir.

Akademik Azad Mirzəcanzadənin həyatı bütövlükdə elmlə bağlı olub, onun hər bir elmi işi ya yeni bir yenilik, yaxud elmdə yeni bir istiqamət olardı. Yerüstü mineral suların tərkibi insanlara xeyli vaxtdır ki, məlumdur və istifadəyə veriləcək hər bir su mənbəinin tərkibini adətən yoxlayır, xeyrini-zərərini bildikdən sonra istifadəyə yönəldirlər.

Yeraltı sular isə çox vaxt canlıların və bitkilərin istifadəsinə yaramır, amma onun tərkibində Mendeleyev cədvəlində olan kimyəvi elementlərin əksəriyyəti vardır ki, neft laylarındakı suların bu xüsusiyyətini birinci olaraq Azad müəllim elmə gətirmişdir. O, həm də Yer səthinə neftlə birgə çıxan bu suların sintezini, təmizlənməsini-yəni atqısız texnologiyanın da əsasını qoymuşdur. O, bu texnologiyaların əsasını texnoloji proseslərdə sistemin qeyri-tarazlıq dərəcəsini müəyyən edərək qiymətləndirmiş və belə sistemlərdə daxili öz-özünü qurma-xarici mühit ilə qarşılıqlı təsirdən daha tez baş verdiyini elmi olaraq əsaslandırmışdır. Azad müəllim apardığı elmi işlərdə axının yenidən qurulmasının daha dərin təsviri üçün təkamül relaksasiyaedici mühitlər modelinin tətbiqinin ilk təklif edicisidir.

Azad Mirzəcanzadə qaz-maye, qaz-neft-su, qaz-neft-qazokondensat sistemlərində özlü-elastik mayenin süzülməsi zamanı bir sıra yeni və əhəmiyyətli məqamlar, təzyiqlə işlənmədə neftlərin fiziki-geoloji xüsusiyyətlərinin dəyişməsi, maqnitləşdirilmiş suyun süzülməsi zamanı gillərin şişməsinin aradan qaldırılması, bu və ya digər fiziki təbiətli qeyri-tarazlığın təzahürü ilə izah etmişdir. Azad müəllim ilk dəfə olaraq neftçıxarmada layların təzyiqlər fərqində modelləşmə prinsipini, laylara su vurularkən bu üsula təsirini müəyyən etmiş, onun riyazi qanunauyğunluğunu vermişdir. Qaz və qazokondensat laylarında isə bu modelin təcrübi və praktiki yolunu bu yazının müəllifi birinci olaraq işləmişdir.

Azad Mirzəcanzadə bir çox alimlərdən fərqli olaraq öz elmi işlərində əsasən riyazi ehtimal statistik üsullarından daha çox bəhrələnmişdir. Mahiyyət etibarlı ilə neft və qaz sənayesində məhsuldar layda baş verən hadisələrdən tutmuş, neftin və qazın nəqlinədək bütün mürəkkəb proseslər ehtimal xarakterlidir. Çoxlu miqdarda statistik informasiya tələbi lazım olduğundan, statistik tədqiqat üsulları Azad müəllim tərəfindən istədiyinə nail olmaq üçün bir vasitə kimi qəbul edilmiş və keyfiyyətə yeni elmi nəticələr əldə etməyə gətirib çıxarmışdır.

Azad Mirzəcanzadə elmin fəlsəfi tərəflərini düşüncəsində həmişə saxlayan alim idi. O, elmi prosesin dərinliyi ilə dəqiqliyi

arasında həmişə mütənasiblik axtarışında idi. Doğurdan da istənilən fiziki prosesin dərinliyini dərk etmək üçün bu prosesə mümkün qədər dəqiq yanaşma tələb olunur. Bu mənada onun təklif etdiyi empirik düsturun köməkliyi ilə dəqiqlik artdıqca prosesdə baş verən tsiklin böyüməsi bir sıra texnologiyaların işlənməsində meyarə çevrilmişdir.

Azad Mirzəcanzadənin “Pareto prinsipi”, “Evolyusiya” adlı təklif etdiyi modelləri, korrelyasiya və dispersiya təhlilli üsulları neft və qaz yataqlarının işlənməsində məhsuldar lay yataqlarının işlənməsində əsas amillərin qiymətləndirilməsi və proqnozlaşdırılmasında SSRİ məkanından xaricdə də geniş istifadə olunmuşdur. Onun digər bir fikri-“əgər layların neftvermə əmsalı aşağı düşürsə, onda layda baş verən prosesi amplituda və onun tezliyi baxımından təhlil etmək lazımdır” deyirdi. Həqiqətən araşdırmalar göstərmişdir ki, neft laylarının tədqiq olunan fiziki parametrlərinin amplitudası minimum, tezliyi isə maksimumdursa, onda belə layı “qoca” lay, əksinə amplitudası maksimum – tezliyi minimum olan layları “cavan” adlandırmaq olar. Görkəmli alim bu prinsipi əsas götürərək neft və qaz laylarının işlənməsində bir sıra nəzəri məsələlərin həllini işləmişdir.

Dünyanın bir çox yerlərində istismar olunan neft yataqları neftdən çox su-daha dəqiq bir ton neft verən 13 ton su verdiyindən Azad müəllim məsələyə xüsusi diqqət ayırmışdır. Onsuzda ehtiyat neftin ancaq orta hesabla 30%-ni çıxarmaq mümkün olduğundan qalıq neftin çıxarılması neftçi alimlərin həmişə maraq dairəsindədir. Bu məqsədlə görkəmli alim köhnə quyulara qoyulan vəsait üçün məsrəflə gəlir arasında “qızıl kəsik” ideyasını irəli sürmüş və onun tətbiqinə də nail olmuşdur.

Azad müəllim Azərbaycan Respublikası ilə yanaşı Tümen vilayətində, Qərbi Sibirdə, Tataristanda, Başqırdıstanda, Almaniyada, Əlcəzairdə, Vyetnamda, Çində, Hindistanda, İraqda, Orta Asiya Respublikalarında və dünyanın bir çox ölkələrində elmi-pedaqoji fəaliyyətdə olmuşdur. SSRİ dövründə, hətta sonralar da o, qeyri-nyuton mayeləri, layların fizikası və neftvermə əmsalının yüksəldil-

məsinə dair keçirilən bütün beynəlxalq konfrans və simpoziumların rəhbəri olmuş, alınan elmi nəticələr ümumiləşdirilərək elmi-tədqiqat insitutlarının plan və proqramlarında özünə yer almışdı. Bu hal Azərbaycanın bütün texniki-tədqiqat müəssələrində də öz əksini tapardı. Bəzi openentləri hətta onu qısqanardı da.

Akademik Azad Mirzəcanzadə Azərbaycan Dövlət Attestasiya Komitəsinin sədri işləyərkən Elmi Müdafiə Şuralarının günün tələbinə uyğun formalaşmasında, dissertasiyaların keyfiyyətinin qaldırılmasında özünəməxsus qətiyyətli, saxtakarlıq və proteksionizmə qarşı amansız mübarizə aparmışdır. Elmi dərəcələr üçün “Mirzəcanzadə plankası” adı almış meyarda formalaşmışdı. Onun fikrincə bu plankanı aşağı salmaq olmaz, çünki indiki cavan alimlər XXI əsrdə yaşayıb yaradacaq, keyfiyyət aşağı yox, yuxarı qalxmalıdır, onun fikrincə bu Azərbaycanın gələcəyi üçün çox vacibdir.

Azad müəllimin belə bir milli konsepsiyası çoxlarına xoş gəlmirdi, çünki əl-qol açma bilmirdilər, onun olduğu yerdə rüsvətxorluq, qohumbazlıq, yerlibazlıq, kəmsavadlılıq, vəzifə hikkəsi, hakimiyyət diqtəsi boy atıb cücərə bilmirdi. Bu mühitin içərisində yaşa dolan bir şəxs kimi belə hadisələrin xeyli hissəsinin şahidi olmuşam. Elə sovetlər dönəmində də Azad Mirzəcanzadəyə xeyli kəm baxanlar olmuşdur, xüsusən də Azərbaycanda, “özümüzünkülər” arasında. Azad müəllimin Moskvada, Ufada və digər bölgələrdə laboratoriyaları olduğundan, bütün SSRİ neft-qaz sənayesinin aparıcı insanları, nazirlər, sahənin adlı-sanlı mütəxəsisləri, elmi təşkilatları, alimləri, SSRİ Nazirlər Soveti, SSRİ Plan Komitəsinin əməkdaşları onun özünü, elmi qabiliyyətini, paklığını, dünyanın sahə alimlərinin onu qəbul etməsini və s çox yaxşı bildiklərindən, onun özünə və hər bir fikrinə hörmətlə yanaşar, istənilən xoşagəlməz sözləri, ananın yazıları qulaqardına vurardılar. Bu isə özlüyündə Azad Mirzəcanzadənin şəxsi şərəfi ilə yanaşı, həm də Azərbaycan Respublikasının şərəfi-şöhrəti idi. SSRİ-nin böyük şəhərlərində, xüsusəndə neft-qaz çıxarılan bölgələrdə elmi ezamiyələrdə olan bir şəxs kimi deyə bilərəm ki, bu şəhər və elmi təşkilatlarda azərbaycanlılara Azad müəllimə görə ehtiyatla, qayğı ilə yanaşırdılar.

SSRİ məkanında Heydər Əliyev Moskvada Nazirlər Sovetinin Sədr müavini, SSRİ MK-nin Siyasi Bürosunun üzvü işlədiyi dövrlərdə də belə xoş rəftarın şahidi olmuşam. Amma, bu iki şəxsin ünvanına yuxarıya lazım olmayan neqativ ananım yazılar da göndərilirdi. Sonralar məlum oldu ki, bu yazıların əsl müəllifləri bizi gözü götürməyən ermənilər olmuşlar. Ermənilər birinin üstünə beşinidə qoyaraq imzasız məktublar yazır, yaxud imza yerində isə respublikamızın adlı-sanlı insanların adını və soy adını yazırmışlar. Beləliklə, bizi biri-birimizlə üzbə-üz qoyurmuşlar. Lakin, az da olsa bizimkilərdən də belə işlər tutan tapılırdı. İndiki Azərbaycan Neft Akademiyasının sabiq rektoru İ.İbrahimovun Dövlət katibi Lalə xanım Şövkətə Azad Mirzəcənzadədən öz imzası ilə yazdığı iftira dolu məktubu indinin özündə də məni çox təəccübləndirir. Xüsusən də Azad müəllimin onun doktorluq işinə kömək etdiyini bildiyim üçün.

Azad Mirzəcənzadə çox vətənpərvər insan idi. Onun, SSRİ məkanında təmasda olduğu elmi, yaxud istehsalat idarələrində, tədris müəssisələrində Azərbaycan Respublikasının, Azərbaycan insanların ünvanına heç kim xoşagəlməz bir kəlmə də olsa söz danışa bilməzdi. O, adəti üzrə Azərbaycanın görkəmli alimlərini, insanların misal gətirər, dünya sivilizasiyasında Azərbaycanın payını ön plana çəkərdi. Ona cavab tapa bilməyən adamlar, bir növ Azad müəllimin önündə aciz vəziyyətə düşərdilər. Onun vətənpərvərliklərindən biri də elmdə etdiyi yenilikləri, yeni istiqamətləri Azərbaycanın neft-qaz istehsalat sahələrində tətbiq etməsi və ya bu yenilikləri öz ətrafında olan kafedra, laboratoriya, insitut, Elmlər Akademiyasında və s. “işə verməsi” idi. O, ömrünün son illərində də Azərbaycan neft-qaz sənayesində 2006-2010-cu illər üçün elmi tədqiqatların konsepsiyasını işləmişdir və bu dörd əsas proqramdan ibarət olmuşdur. Bunlara elmi tədqiqat işlərinin aparılması, neft mədənlərində işlənmələrin tətbiqinin davam etdirilməsi, işlənmələrin təhlili və dərinlikdə yerləşən qeyri-nyuton neft yataqlarının işlənməsinin başa çatdırılması üçün yeni təkliflərin hazırlanması və sinergetik yanaşmalar əsasında yataqların işlənmə proseslərinin

idarə edilməsi aiddir. Belə elmi tərtibat çərçivəsində bu gün neftvermə əmsalının yüksəldilməsinə yönəldilmiş ən mütərəqqi texnologiyalardan biri də nanotexnologiyadır. Kiçik məsrəflərlə xeyli neft artımını təmin edən bu texnologiya son illər Azərbaycanın fəaliyyətdə olan quyularında özünün geniş tətbiqini tapmışdır. Yadda saxlamaq lazımdır ki, nanotexnologiya özlüyündə sinergetik xüsusiyyətə də malikdir. Belə ki, o, mayenin quyuda deemulsasiya prosesini fəallaşdırır, bu işə eyni zamanda neftvermə əmsalını artırır, neft quyusunun sulaşmasının miqdarını və miqyasını xeyli azaldır, nəticə etibarı ilə enerji sərfinə qənaət edilmiş olur.

Həmişə nəzərə alınması vacib olan məsləhətdən biri də Azad Mirzəcanzadənin neft-qaz yataqlarının başlanğıc və cari vəziyyətini, gələcəkdə neft-qaz-kondensatlı layların məhsuldarlığını artırmaq məsələsini nəzərə almaqla onların işlənməsinin nəzəriyyə və təcrübəsinə dair çox böyük yenilikləri olmuşdur. O, neft-qaz sənayesində özlü-plastik mühitin və anomal sistemlərin problemləri ilə ciddi məşğul olaraq, qaz-kondensat, qeyri-nyuton neftli yataqların işlənmə nəzəriyyəsinin, mürəkkəb şəraitdə quyu qazılmasının ilk dəfə hidrodinamik əsaslarını işləyib başa çatdırmışdır. Azad Mirzəcanzadənin təşəbbüsü və rəhbərliyi ilə neft sənayesinin müxtəlif sahələrində -kəşfiyyatdan başlayaraq neftin və qazın nəqlinədək-təcrübi işlərin riyazi nəzəriyyəsi öz tətbiqini tapmışdır. O, qeyri-nyuton neftlərin neftçıxarmada tətbiqinə görə 1975-ci ildə J.M. Qubkin adına mükafata layiq görülmüşdür.

Onun tədqiqat işləri nəticəsində özlü-plastik hidravlik sürgülü dərinlik nasoslarının yeni konstruksiyası təklif edilmiş və istehsalatda tətbiq olunmuşdur və Beynəlxalq Neft Konqresində dinlənən on xüsusi məruzənin birinin əsası olmuşdur.

Azad müəllim tərəfindən ilk dəfə olaraq bir çox neftlərdə özlü-plastik xüsusiyyətlərin mövcudluğu müəyyən olunmuş və bu tip neftlərin nəzəri və təcrübi əsasları işlənmişdir.

Görkəmli alimin rəhbərliyi ilə məsaməli mühitdə qazların qeyri-stasionar süzülməsinə dair məlumatlar əsasında süxurların absorbsiyasının təyini metodikası hazırlanmışdır. Qazın bu xü-

susuiyyəti nəzərə alındıqda, onun ehtiyatları hesablanarkən 4-5% dəqiqləşdirmə almaq olur.

Qazların absorbsiya məsələlərini təcrübi olaraq ilk dəfə bu yazının müəllifi 1974-cü ildə müəyyənləşdirmişdir. Hərtərəfli araşdırma isə Azad müəllimin 1979-cu ildə nəşr edilmiş “Neft-qaz-kondensat yataqlarının işlənməsi və istismarı”adlı əsərində öz əksini tapmışdır. Deyilən məsələni mənim kəşvlər-ixtiralər komissiyasına göndərmək fikrim var idi. Lakin, işlədiyim Az. Elmlər Akademiyasının Dərin Neft-Qaz İnstitutundakı bədxahlarım buna imkan vermədilər. Elmi rəhbərim də adlı-sanlı, SSRİ miqyasında tanınmış alim olsa da bu qəbildən olan insanlarla mübarizədən çəkinən insan idi. İş elə gətirdi ki, elmdə yenilik olan bu məsələni indiki Neft Akademiyasında da məruzə etməli oldum. Kafedra müdürü, professor olan Arif müəllim məsələyə müsbət rəy vermək istəmədi və alınmış nəticəni bir daha yoxlamağı təklif etdi. Belə olan halda mən problemi bir neçə kafedranın iştirakı ilə yenidən müzakirəyə çıxarmalı oldum və məlum oldu ki, qazların absorbsiyası ilə o vaxtlar insitutda prorektor işləyən xanım məşğuldur. O, bu işin elmdə yenilik olduğunu söylədi və hətta yarı zarafatla “Arif müəllim ağa qara demək olmaz axı...” sözünü işlətdi. Arif müəllimin artıq mübahisə etməyə yolu qalmadı. Azərbaycanın qadın alimləri arasında və ümumilikdə insanlıq, ziyalılıq baxımından özünə çox böyük imic qazanmış Elmira xanım hazırda insitut direktorudur, elmimizin aparıcı alimlərindən, Azad Mirzəcanzadə ənənələrini ləyaqətlə davam etdirən ən böyük azərbaycanlılardan biridir.

Böyük alim Azad Mirzəcanzadənin təbii qazın çıxarılması və nəqlinin səmərəliliyinin artırılmasına dair komplek işləri 1982-ci ildə bir daha akademik J.M.Qubkin adına mükafata layiq görülməsinə səbəb olmuşdur. Bu nəticələr Kanada da keçirilmiş Beynəlxalq qaz konfransında məruzəyə çıxarılmışdır.

Əvəzsiz alimin rəhbərliyi ilə dəniz neft-qaz və qaz-kondensat yataqlarının işlənməsinin nəzəri əsaslarının yaradılması üzrə kompleks elmi-praktiki proqram yerinə yetirilmişdir. Dünyada ilk dəfə olaraq onun Azərbaycandakı təcrübənin ümumiləşdirilməsi

sayəsində neft, qaz və qaz-kondensat yataqlarının işlənməsinin layihələndirilməsi, təhlili, dəniz neft, qaz və qaz-kondensat yataqlarının işlənməsinin təhlilinə aid ikicildlik metodiki rəhbərlik əsərləri işıq üzü görmüşdür. Bu çox çətin və məhsuliyət tələb edən iş, müxtəlif dəniz və Qərbi Sibir yataqlarında, çox ağır təbii şəraitlərdə geniş tətbiq edilmişdir.

O, çox gənc yaşlarından fiziki proseslərin heterogen sistemlərin xarakteristikalarına təsirinin tədqiqi ilə də ad çıxarmışdır. Alim mürəkkəb geofiziki sistemlərin-yəni ağır neftlərin, gilli və sement məhlulları və sairənin barometrik üsulla işlənməsinin yeni effektlərini ortaya çıxara bilmişdir. Deyilən effekt işə başlama təzyiqinin aşağı salınmasında, hasiledici quyuların məhsuldarlığının artırılmasında təcrübi-istehsal tətbiqini tapmışdır. O, texnoloji proseslərin mexanikasının ümumiləşdirilmiş problemləri ilə ömrü boyu məşğul olmuş bir alimdir. 1980 və 1986-cı illərdə “Neft layının fizikası” silsilə işlərinə görə elm və texnika sahəsində Azərbaycan SSR Dövlət mükafatlarını almışdır. 1986-cı ildə Azad Mirzəcanzadə həm də neft və qaz quyularının möhkəmləndirilməsi üçün yeni xüsusi tamponaj materiallarının yaradılması, sənaye istehsalı və geniş tətbiqi ilə əlaqədar SSRİ Nazirlər Sovetinin baş hökumət mükafatına layiq görülmüşdür. Onun optimallaşdırma sahəsində də xeyli dəyərli işləri vardır və son illər bu işə xeyli qayğılı idi.

Azərbaycanın dahi alimlərindən olan Azad Mirzəcanzadə yüzdən çox monoqrafiya, dərslük, dərs vəsaitlərinin, saysız elmi məqalələrin, ixtiraların müəllifi olmaqla, ömrünün axırını iyirmi ili müddətində yazdıqları elmi əsərlərində dünyəvi xarakter daşıyan meyarlara daha çox üstünlük verməyə başlamışdır. Bu dünyagörüş, onun əsərlərinin adında da ilbə-il açıq-aydın sezilirdi. Onun dünya şöhrəti qazanmış bəzi əsərlərini qeyd etməmək mümkün deyildir.

Azərbaycanda rus və azərbaycan dillərində çap olunmuş “Neft və qaz yataqlarının işlənməsi və istismarı” iki cildlik dərsliyi, “İxtisasa giriş” dərsliyi, Azərbaycan və rus dillərində “Neft –mədən işində rəqsi hərəkətin nəzəriyyəsi”. Moskva Dövlət Universitetində buraxılmış “Fiziki proseslərin mexanikası” dərs vəsaiti, “Özlü-plastik mayələrin

qeyri-stasionar hərəkəti” –yənə də MDU-nin buraxılışı, “Neft və Qaz laylarının fizikası” – Bakı, “Elm” – 1992, Azərbaycan dilində, “Riyazi mozaika” – yənə də Bakı, “Elm” -1992, Azərbaycan dilində, “Təhsilin humanitarlaşdırılması etüdləri” – Bakı, 1993-cü il, “Azərbaycanın neft konsepsiyası etüdləri”, Bakı-1994-il, “Layların neftverimi proseslərinin diakoptikası”, Bakı -1995-il, “Neft yataqlarının işlənməsi, neft və neft məhsullarının nəqli proseslərinin sistemli analizi” Ufa-1996-il, “Dəniz neft-qaz yataqlarının işlənməsi fraqmentləri”, Bakı “Elm”, 1997-il, “Neftçıxarmada dinamik proseslər”, Moskva, “Nauka”-1997-il, “XXI əsrə aparın yol”, Bakı -2001-il, “Neft və qaz laylarının fizikası”, Moskva – 2006-il və digər çoxlu sayda böyük həcmli, yenilikləri ilə aspirantları, müəllimləri, tədqiqatçı alimləri heyran edən əsərlər ərsəyə gətirmişdir.

Bütün fəaliyyəti dövrü Azad Mirzəcanzadə dünya neft-qaz, maye-qaz mexanikası, yeraltı hidrodinamika, yerüstü hidrodinamika, qazıma işləri, neft-qaz maşın və avadanlıqları, maye və qazların nəqli, laydaxili maye mexanikası, insan psixologiyası, tibbdə bəzi təbii qanunauyğunluqlar, çarpaz münasibətlər, etika, etik fəlsəfə, riyaziyyat, musiqi, fizika və s sahələrdə alimlər, ziyalılar arasında söz sahibi olmuş, çoxlu töhvələr vermiş, sadalanan sahələr üzrə bir çox dövlətlərin və xalqların insanların alim kimi yetişməsində əsl mücahid olmuşdur.

Azad Mirzəcanzadənin yetişdirdiyi alimlər hazırda da dünyanın bir çox ölkələrində özlərinə məxsus yer tutmuşlar və müəllimləri ilə fəxr edirlər, Azərbaycanı sevir, onu yaxşı mənada təbliğ edirlər. Bu məsələdə də Azad Mirzəcanzadəyə həsəd aparmamaq mümkün deyildir.

O, 1962-ci ildən ömrünün sonuna kimi ADNA-da “Neft və qaz yataqlarının işlənməsi və istismarı” kafedrasının dəyişməz müdürü olmuşdur. Azad müəllim bununla paralel olaraq Az. SSR EA Riyaziyyat İnstitutunda şöbə müdürü, UİETQTİ-də baş elmi işçi, UİNİ-də istiqamət rəhbəri, Ufa Neft İnstitutunda “Qaz və qaz-kondensat yataqlarının işlənməsi” kafedrasının müdürü olmaqla bir çox elmi məktəb və mərkəzlərin təməlcisi olmuşdur.

SSRİ məkanında Moskvadan “Elmi sovet” almaq müttəfiq respublikaların elmi insitutları üçün prolem olduğu halda, o, “Nef-qaz yataqlarının işlənməsi”, “Neft və qaz quyularının qazılması”, “Neft və qaz sənayesinin maşın və aqreqatları” və s. ixtisaslar üzrə doktorluq, “mayelərin, qazın və plazmanın mexanikası”, “Dəniz neft-qaz yataqlarının işlənməsi” və s ixtisasları üzrə namizədlik dissertasiyalarının müdafiəsi üzrə “Elmi Şura”ların dəyişilməz sədri işlərini də öz çiyinə götürmüşdür. Mənim özümün də bu dahi alimlə yaxınlığım onun elmi şurasında ilk müdafiə işimin təqdimatından başlamışdır.

Mənim çalışdığım Az. SSR Elmlər Akademiyasının Dərin Neft-Qaz Problemləri İnstitutu Azərbaycanda neft və qazla məşğul olan yeganə Akademik insitut idi, həm də güclü insitut sayılırdı, yuxarıda qeyd edildiyi kimi onun yaradıcısı professor Məmməd İsgəndərov olmuşdur.

Qeyd edirəm ki, Az. SSR Elmlər Akademiyasının Geologiya İnstitutunun yaradıcısı və himayədarı sabiq Az. SSR Nazirlər Sovetinin Sədri Professor, Dövlət mükafatı laureatı Ə.Əlixanov, Mikrobiologiya İnstitutunun yaradıcısı və himayədarı sabiq Az. SSR MK-nin 1-ci katibi akademik Vəli Axundov idi. Onların hər üçü çox şərəfli dövlət xadimi yolu keçdikləri kimi, həm də elm aləmində də çox şərəfli yol keçmişlər, Azərbaycanda elmin inkişafına həmişə yardımçı olmuş insanlar idilər. Azərbaycanda elmin kütləvi, sürətli və sıçrayışlı dövrü əsasən bu üç şəxsin adı ilə bağlıdır.

Nəzərə alsaq ki, Sovetlərin ilk illərində Azərbaycanın milli ziyalılarının, görkəmli elm və dövlət xadimlərinin rus-erməni “Ke-qebeşnik”ləri tərəfindən bir sinif kimi güllələnməsi, Sibirə göndərilməsi prosesindən sonra Azərbaycanda elmi kadrlara nə dərəcədə ehtiyac var idi, onda bu üç şəxsin yeni nəsli elm adamlarının yetişdirilməsindəki zəhmətləri çox təqdirə layiq olduğu aşkarlanır. Söylənən bu üç şəxs böyük dövlət vəzifələrindən kənarlaşdırıldıqdan sonra, onların hər üçünü “özlərinin” insitutlarına rəhbərlik etməyə göndərilmişdilər. Mən isə həmin ərəfədə yenidən elmlə məşğul olmağa başlamışdım, çox həvəsli idim və əlbətdə hansı “təbəqə”də

hansı proseslər getmişdi, yaxud gedirdi məlumatsız idim. İşimi yekunlaşdırdığıma baxmayaraq, sənədlərimi Elmi şuraya götürməkdülər, müxtəlif bəhanələr gətirirdilər və hətta elmi rəhbərlərim də “darıxma” deyirdilər. Beləcə xeyli vaxt uzandı, mən elmi işimi müdafiə edə bilmədim, insitutumuzda Elmi şura bağlandı.

Azərbaycanda mənim elmi işimi müdafiə edə biləcəyim yeganə Elmi Şura ancaq Azad Mirzəcanzadənin rəhbərlik etdiyi Neft Akademiyasındakı təşkilat idi. Baxmayaraq ki, mənim elmi rəhbərimin Azad müəllimlə yaxşı münasibəti var idi və hətta Azad müəllim bizim işlədiyimiz laboratoriyanın nəzdində də yeni istiqamətli bir laboratoriya açmışdı. O dövrlərdə də çox böyük abır-həya, elmi rəhbərlə, böyük-kiçiklə arada böyük “sərhədlər” var idi, hər dəqiqə söz demək olmurdu. Mənə qarşı insitutda əmələ gəlmiş bu münasibətdən çox pərişanlıq çəksəm də heç bir yol göstərənəm yox idi, hətta bəzi yaxın yoldaşlarda da soyuqluq hiss olunurdu. Belə gərgin günlərimin birində əslən Lənkəran bölgəsindən olan, zəhmətsevər və məndən çox yaşlı olan geologiya-mineralogiya elmləri namizədi Aydın Kələntərov məni Akademiyanın həyətinə dəvət etdi. Çox uzun və cansıxıcı söhbətlərdən sonra mənə bəzi məsləhətlər verdi və mənə olan pis münasibətin səbəblərini açıqladı.

Təbii ki, heç bir məntiqə sığışmayan, ziyalıya yaraşmayan, əsaslı olmayan söhbətlər eşitdim. Aydın müəllim, düzgünlüyü sevən bir şəxs idi, mənim də xatirimi istəyirdi və məni hərəkətə gətirmək istəyirdi, mənə qarşı olan ədalətsizliyə biganə qala bilmirdi. Onun məsləhətinə uyğun olaraq laboratoriya müdürümüz, Aydın müəllimində, mənimdə elmi rəhbərlərimizdən biri olan Nəriman Tahirovla danışmaq aparmalı oldum və xahiş etdim ki, Moskvadakı Elmi Şuraların birində ya özü, yaxud insitutumuzun direktoru akademik Mitət Abbasov mənə zəmanət versinlər ki, mən elmi işimi sona yetirib sənəd ala bilim. İlk görünüşdə hər şey qaydasında alındı – Akademik Mitət Abbasov, Az. SSR Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü Nəriman Tahirov və mən Moskva şəhərinə elmi ezamiyyətə getdik. Hətta mən Nəriman müəllimlə bir otaqda qalmalı oldum, Mitət müəllimlədə çörək yeməli olduq, vaxtımız tamam oldu, heç

kim mənə görə heç kimə ağız açmadı. Elə həmin anlardan başıma çarə qılmağı fikirləşdim, vaxt gözləmirdi, vaxt ildırım sürəti ilə uçurdu. Heç kimə heç nə demədən Moskvada bir neçə elmi institutlarda tanıdığım adamlarla görüşdüm və onlardan daha çox tanıdığım “MİNХ”-də (Moskva Neft-Qaz İnstitutu) çox məşhur olan alimlərdən Y.Korotayevlə, Zakir Sumbatovla və digərləri ilə görüşdüm. Elmi Sovet sədri olan Y.Korotayev mənim bir neçə elmi məqaləmi öz kitablarına salmışdı, məni tanıyırdı, amma mənim “böyüklərim” dura-dura mənim bu məsələni qaldırmağım ona çox təəcüblü gəldi, xatirimə dəyəcək heç nə demədi, hər şeyə razı oldu və hətta “istəyirsən gəl mənim kafedramda işlə” təklifi ilə də çıxış etdi. Bu söhbətdən sonra mən xeyli özümə gəldim və “bərək ayaqda” Moskvaya köçəcəyimə qərar verdim. Bakıya qayıtdıqdan sonra fikrimdən daşınmalı oldum və əvvəlcə “bəxtimi” Azad müəllimin yanına getməklə sınayacağımı düşündüm.

Çox çətinliklə də olsa işlədiyim insitutda sənədlərimi toplayıb, onun yanına üz tutdum. Yaddaşımda çox acı xatirələrim qalıb. Moskvaya getmək mənim üçün bir çox cəhətdən çətin idi. Moskvada, əlbətdə elə ilk dəqiqələrdən lazımı səviyyəli evlə təchiz olmaq çətin idi, xeyli gözləməyə ehtiyac var idi, atam-anam yaşlı idilər, gedib-getməyəcəklərini dəqiqləşdirməmişdim, onları atıb gedə bilməzdim, mən onlara yiyə çıxan yeganə adam idim, maliyyə çətinliyi var idi, ailəli idim, uşaqlarım var idi və özümündə xüsusi həvəsim yox idi, getsə idim-ancaq məcburiyyət qarşısında qaldığım üçün getməli idim.

Azad müəllimin yanına getməyin də öz çətinlikləri var idi, artıq bütün məsələlərdən məlumatlı idim. Birincisi-qayda belə idi ki, tanınmış ziyalılardan vəzifə sahiblərindən kimsə təqdimat verməli idi, “zamin” durmalı idi, Elmi Şura Sədrinin mən getdiyim təşkilatla isti münasibəti olmalı idi, bu isə yox idi.

Bütün bu müəmmaların kökündə nə dayanırdı?! Bölgəçilik, şəxsi mənafeələr! Fikrimi aydınlaşdırmaq üçün deyim ki, əvvəla mənim üçün ən başlıca çətinlik işlədiyim insitutun müdürü Mitət Abbasovun Azad Mirzəcanzadəyə cavanlıqdan ona “yuxarıdan aşağıya” baxma-

sında, qısaı onun şöhrətini qısqaımaqda idi. Uzun illər bu iki nəfərin bir-birləri ilə isti münasibətləri olmamıs və elə bu səbəbdən də neft-qaz sahəsində çalışan ziyalılar xeyli məhrumiyyətlərə düçar olmuşlar. Əlbətdə özlərinin heç bir günahı olmadan.

Azad müəllimlə çox da böyük olmayan bir otaqda görüşdük, gəlişimin mahiyyətini söylədim, bir az tərəddüddən sonra mənə ərizə yazdırdı və sənədlərimi qəbul etdi. Lakin, xeyli get-gəl etdim xeyri olmadı. Bir gün “Qaz-kondensat” kafedrasının müdürü Sadıxovun, digər gün professor Arif müəllimin yanına və s gedib-gəlməli oldum, gözlədiyim kimi hiss etdim ki, münasibət xoşagələndeyil. Artıq, əsəblərim tarıma çəkilmışdi, istənilən adamla mübahisə etməyə hazır idim, elmə maraq göstərdiyim üçün özümü danlayırdım, eyni zamanda beyin etibarını ilə artıq elmin içində idim. Burada bəzi adamlarlada sətiraltı söhbətlərdən özümü uzaqlaşdırma bilmədim və qarşıma yeni şərtlər qoyuldu. Hidrologiyadan, ekoloqiyadan, qazımadan, təhlükəsizlikdən və s “kandidatski minimum” adlanan əlavə imtahanlar verməli oldum, hansı ki, bu “sıxışdırma” işlədiyim insitutda da olmuşdu, hansı ki, digər tədqiqatçılar üç imtahan verdikləri halda mən artıq beş imtah verməli olmuşdum. İmtahanların hamısından əla qiymətlər alsam da, yeni şərtlər ortaya çıxdı. Məsul katib söylədi ki, siz “Kaspmorneftdən” və “Azərneftdən” elmi işinizi orada müzakirə edib, müsbət rəy gətirəndən sonra fikrimzi bildirəcəyik.

Geriyə yolum yox idi, hər iki təşkilatda müzakirə apardım və yaxşı bir sənədlə yenidən Azad müəllimin Elmi Şurası – məsul katibinin yanına gəldim. Bu da son olmadı, yeni bir şərt irəli sürüldü ki, siz Moskvanın Neft-Qaz İnsitutunu olan “Minxdən” belə bir rəy də gətirməlisiniz. Bu isə həm çox artıq bir iş idi və get-gəlin xeyli çətinlikləri də var idi. Məcburiyyət qarşısında Moskvaya getdim, heç bir çətinliyim olmadı, özümədə, işimədə xeyli təriflənilər, burada mən və yazılarımla onlara məlum idi. Çünki, yazılarımla SSRİ elmi jurnallarında çap olunurdu. Həm də mən işlədiyim istiqamət yeni istiqamət idi, xeyli yeniliklərim var idi. Təsədüfən olsa da, elmi rəhbərlərim Nəriman Tahirov və Cahangir Vəzirov burada mənə

elmi işimin müzakirəsində iştirak etdilər, mənə münasibətdən məmnun oldular, amma, direktorumuz Mitət Abbasovdan çəkindiklərindən çıxış etmədilər. Ümumiyyətlə bütün müzakirələrdə hər iki şəxs mənim nə xeyrimə və nə də ki, ziyanıma çıxış etməyiblər. Əlbətdə mən bundan inciməmişəm, küsməmişəm, onlara heç bir irad tutmamışam, onları başa düşməyə çalışmışam, amma öz qəlbimdə təəsüflənmişəm. Moskvadan qayıdıb sənədləri Elmi Şuraya təhvil verdim və cavab gözləməli oldum. Bütün bu proses çox vaxt apardı. Lakin, geri çəkilmək fikrim yox idi. Artıq elmi işim bir neçə adamın əlindən keçməklə professor Arif müəllimin əlində idi. O, da yəqin ki, deməyə sözü tükəndiyindən hər söhbəti zarafata çevirir, alimə yaraşmayan lağlağı sözlər deyir, hərəkətlər edirdi. Artıq, sözün həqiqi mənasında əsəblərimi cilovlaya bilmirdim. Odur ki, onunla növbəti görüşlərin birində ürəyimi istədiyim kimi boşaltdım. O, bir növ məndən xilas olmuş kimi özünü Azad müəllimin otağına atdı. Tezliklə Azad müəllimin köməkçisi məni onun yanına dəvət etdi. Azad müəllim nə dedisə çəkinmədim, ona da narazılığımı tam deyər bildim. Dedim ki, Azad müəllim mənim atam alim deyil, amma bir çox alimlərdən, ziyalılardan, özlərindən müştəbahlərdən qat-qat üstün kişidi və kişiliyini də heç nəyə dəyişməyib. Odur ki, heç mən də müdafiə etmək, alim olmaq istəmirəm. İşlədiyim insitutda mənə yalancı bir möhür vurublar ki, guya mən keçmiş Ali Sovetin sədri Məmməd İsgəndərovun qohumuyam. Müdürümüzün isə nəyə görə onunla xoş münasibəti yoxdur. Azad müəllim çox təəcüb etdi və sorğu-sual başladı. Məlum oldu ki, M.Abbasovun elmlər doktoru olmasında M.İsgəndərovun çox böyük zəhməti olub. O, qeyd etdi ki, M. Abbasovun doktorluq işini mənə rəyə göndərmişdilər. İş mənim xoşuma gəlmədi. Əvvəla işin qoyuluşu, yazılışı, elmi yekunu heç bir reallığa söykənmirdi. Bir sözlə hər bir şey başdan ayağa səhv idi. Mən də necə var elə də rəy verdim. Yazdığım rəy 35 səhifəlik idi. Mənim rəyimə və digər bir nəfərin rəyinə əsaslanaraq “VAK” –yəni, alimlik sənədi verən SSRİ üzrə təşkilat onun elmi işini təsdiq etmədi.

Günlərin bir günü Moskvadan professor Məmməd İsgəndərov mənə zəng vurdu və məni Moskvaya dəvət etdi. O dövrlərdə M.İs-

gəndərov Respublika Ali Sovetinin sədri idi, SSRİ Ali Sovetinin sədri Padqornu ilə yaxın və yaxşı münasibətdə idi. Məni Moskvaya çağıran vaxtda isə M.İsgəndərov Padqornunun vəzifəsini-SSRİ Ali Sovetinin Sədri vəzifəsini icra edirdi. Onların münasibəti elə səviyyədə idi ki, Padqornu məzuniyyətə çıxanda, başqa bir yərə gedəndə M.İsgəndərovu öz yerinə təyin edib sonra Kremləndən gərdi. O, məni Padqornunun otağında qarşıladı, xeyli ümumi söhbətdən sonra əsas fikrini açıqladı. Məlum oldu ki, M.İsgəndərovdan Sosialist Əməyi Qəhrəmanı Xasay Vəzirov M. Abbasova kömək etməsini xahiş etmişdir. Mən əvvəl razı olmadım. Amma M. İsgəndərov məni “yumşaldı”, dedi ki, qoy respublikamızda elmlər doktorunun sayı bir nəfərdə çoxalsın.

Digər tərəfdən o, mənə çox təmannasız yaxşılıqlar etmişdi, ürəyi açıq insan idi. O, “VAK”-ın sədrinə zəng vurdu və M. Abbasovun işini bütövlükdə gətirib ona göstərilməsini istədi. Elə də etdilər. Mən öz yazılarımı götürüb M.İsgəndərovun otağında cırıb atdım. M.İsgəndərov başqa bir nəfərə zəng edərək M. Abbasovun elmi işinə müsbət bir rəy yazmasını tələb etdi. Bütün işlər qaydasına düşdü, M.İsgəndərov elə oradaca X.Vəzirova zəng edib M. Abbasovun gəlib diplomunu aparmasını istədi. Bu məsələ belə cərəyan etmişdi. Amma, M.Abbasov çörəyi dizinin üstündə adamdır, mənimlə ünsiyyət qurmadı, əksinə özünü mənə qarşı bir az da təkəbbürlü apardı və hər yerdə mənim ələhimədir. M.İsgəndərova qarşı isə böyük kompaniya təşkil etdi. Düzdü tapşırıqda var idi, quyruq bulayanlarda, kişini heç nədən məhv etdilər, neçə nəfəri insitutdan uzaqlaşdırdılar, necə deyərlər kişi gərək kişi olsun. İndidə kimin onunla, mənimlə sadə bir salamı varsa hamısına düşmən kəsilib.

O, stolunun üstündə olan mənim dissertasiya işimi götürüb vərəqlədi. Nə çox yeniliklərin var, sən gərək işini doktorluğa təqdim edəydin, 13 yenilik heç doktorluq işində olmur-deyib bu işə aid bir neçə sual verdi. Ardınca gəl belə danışaq – hansı bölgədən-sən? Mən cavab verdim. Hə dağ adamları saf və sadələvh olurlar. O, əlini dissertasiya işinin üstünə qoyub, gözümün içinə baxdı-başqa sahələri də mütailə edirsən? Bəli – dedim. Sənə bir sual

verəcəm, bilsən çox yaxşı. De görüm niyə bu dağ yerlərində kişilər əli boş qabaqda gedirlər, arvadlarını isə ağır-ağır şeyləri götürməyə məcbur edirlər? Fikrimi başa sala bildim?!

Mən heç nə gözləmədən cavab verdim. Azad müəllim bu qədimdən qalan qaydadır və heç də təkə dağ bölgələrinə aid deyil. Qədim türklərdə, xüsusəndə dağlıq yerlərdə, təhlükəli yerlərdə kişilər mövcud silahı ilə qabaqda gedirdi ki, qarşıya çıxsa biləcək hər hansı bir təhlükəni aradan götürə bilsin, ardınca gələn anasını, bacısını və yaxud xanımını bu xoşagəlməz təhlükələrdən müdafiə edə bilsin. Bu mövzuda xeyli söhbət etməli olduq və mənim belə mövzuları, qədim türklərin yaşam tərzini bilməyim Azad müəllimi xeyli təəcübləndirdi və hətta söhbətin bəzi məqamları onda xüsusi marağa səbəb oldu. Və əlbətdə məndən belə şeylər gözləmədi. Bunun da səbəbi həmin dövrün ziyalılarında ancaq ixtisas sahələrinə, ona yaxın sahələrə insanların daha çox fikir verməsi ilə bağlı idi. Başqa sahələrin ona aid olmadığı qənaətində idilər. Hətta, sayılıb-seçilən ziyalılarımız, xüsusəndə texniki sahənin adamları öz milli tarixlərini, ədəbiyyatlarını ehtiyac səviyyəsində belə bilmirdilər, öz ixtisaslarının isə söz sahibləri idilər.

Azad müəllim mənə müraciətlə-gəl sənənlə belə danışmaq bir həftə, on gün ərzində müdafiə günü təyin etsək, öhdəsindən gələ bilərsən, avtoreferatlarını ünvanlara çatdırma bilərsən? Heç nə fikirləşmədən bəli dedim. Fikrimi başa sala bildim? Özündə heç nədən çəkinmə, o insitutdan hər hansı anonim yazsalar da diplomunu “VAK”-dan özüm alıb verəcəm.

Bu görüşlərdən sonra işlər öz qaydasında getdi, heç bir xüsusi əsəbilik yaranan çətinlik olmadı.

Sonralar Azad müəllimlə elmi şuralarda, seminarlarda, müdafiə şuralarında hərdən-hərdən görüşərdik.

Artıq, Azərbaycan müstəqil respublika idi, Azad müəllim bütün işlərində qalmaqla yanaşı, Elm-Texnika Komitəsinin sədri idi, Atestasiya qurumunun rəhbəri idi və Nazirlər Kabinetində Komitə sədri kimi ona yer vermişdilər (müvəqqəti). Onun qabağa çəkilməsinin əsas səbəbkarı Prezident Əbülfəz Elçibəy idi. O, özü uzun il-

lər Az. Elmlər Akademiyasında çalışan bir alim kimi Azad müəllimin istedadından, onun heç kimə boyun əyməməsindən, məğrurluğundan, vətənpərvərliyindən yaxşı xəbərdar idi.

Bu dövrlərdə mən də Nazirlər Kabinetində məsul vəzifədə - üç sahəni özündə cəmləyən (fövqəladə halları, məxvi bölməni, qaçqınlarla iş şöbəsini) Fövqəladə hallar şöbəsinin müdürü idim. Prezident sərəncamı ilə üç komisiyanın sədri işləyirdim, işim çox və gərgin idi.

Bir gün öz təşəbbüslə akademikın görüşünə-otağına getdim, görüşdük, xeyli söhbət etdik, mən ölkənin vəziyyətindən şikayətləndə Azad müəllimin içərisində yığılıb qalmış “dərdləri” açıldı, prezidentin fəaliyyətsizliyindən, kadrların düzgün seçilmədiyindən xeyli şikayətlər etdi. Sonra da əlavə etdi ki, sən dövlət adamısan, dövləti təmsil edirsən, çalış mənə düzgün başa düş. Prezident mənə heç bir pislilik etməyib, əksinə mənə vəzifə verib, qabağa çəkib, hörmətimi saxlayır, sadəcə mən də səni kimi ölkənin taleindən, burada gedən proseslərdən narahatam.

Yığıncaqlardakı görüşləri nəzərə almasaq, onunla sonrakı görüşüm Elm və Texnika Komitəsindəki yeni kabinetində oldu. O, çox pəjmürdə idi və Azərbaycandan çıxıb getmək istəyirdi. Mətbuatda onun ünvanına yağıdırılan qarayaxmalardan, yalanlardan, böhtanlardan pis vəziyyətə düşmüşdü.

Əslində ona qarşı olan böhtanlardan mən də xəbərdar idim. Həqiqətən özünü alim, ziyalı sayan, cibində alimlik sənədi gəzdirən bəzi kəslərin bu yola əl atmasına təəccüblənməyə bilməzsən.

Görkəmli akademik Azad Mirzəcanzadənin haqqında yazılmış və mənə təqdim olunmuş “ziyalı” yazısından ona heç nə demədim. Prezident administrasiyasına edilən şikayət ərizəsinin müəllifi Neft Akademiyasının rektoru olmuş İsmayıl İbrahimov idi. Ərizə Dövlət Katibi olan Lalə Şövkət Hacıyevaya tədbir görmək üçün verilmişdi. Əlbətdə Lalə xanım akademik Azad Mirzəcanzadəni yaxşı tanıyırdı. Lakin hər ehtimala görə dəqiqləşdirmə işləri aparma onun vəzifə borcu idi. Lalə xanım köməkçiləri ilə bərabər mənə dinlədi və razılığını bildirdi.

Mən yekun olaraq Lalə xanıma bildirdim ki, Azərbaycanda biri digərindən qərəzli şikayət yazanda, adətən həmin adamın rüşvətxor olduğunu, işinin öhdəsindən gələ bilmədiyini, arvadbaz olduğunu, qohumbazlıq, yerlibazlıq etdiyini çox dilə gətirirlər. Azad müəllimə isə bu iddaların heç birini yapışqanla da yapışdırmaq mümkün deyil. Təkcə Azərbaycanda deyil, SSRİ məkanında Azad müəllimi hamı paklıq-təmizlik uğrunda mübarizə apararı, düz olub-düzlüyü müdafiə edən və ən ali mənəvi dəyərlərə malik olan bir ziyalı-alim kimi tanıyırlar və təbii ki, İsmayıl İbrahimovun iradları ancaq və ancaq qısqançlıq, paxıllıq, onun qarşısında əl-qol açıb bəzi fəsadlarını yerinə yetirə bilmədiyindən qaynaqlana bilər-dedim. Digər bir məqamı deyəndə isə Lalə xanım və onun ətrafı çox təəccübləndi. Məsələn belə olmuşdur ki, İsmayıl İbrahimov başqa qüvvələrin yardımı ilə AZİ-də rektor vəzifəsini tutsada o, elmlər namizədi idi, doktorluq müdafiə edə bilmirdi. Azad müəllimin tələbkarlığından çəkinirdi. Onun ixtisası Azad müəllimin elmi sahəsindən fərqli olsa da, SSRİ VAK-da Azərbaycandan texniki sahədə doktorluq işi müdafiə ediləndə, soruşurdılar ki, Azad müəllimin bu işdən xəbəri var, yoxsa xəbərsizdi. Azad müəllimin fikiri VAK üçün keçərli idi. İsmayıl İbrahimov isə rektordu, Azad müəllim onun təşkilatında kafedra müdürüdü. O, özünə sığışdırmırdı ki, Azad Mirzəcanzadədən fikir bildirməsini xahiş etsin. Amma VAK-ın tələbi qarşısında aciz qalan rektor akademik Azad Mirzəcanzadəyə müraciət etməli olur. Azad müəllim isə böyük məmnunluqla onun xahişini yerinə yetirir, SSRİ VAK-na öz müsbət rəyini bildirir və təbii ki, İsmayıl İbrahimov bundan sonra texniki elmlər doktoru adını ala bilər. Azad müəllim müstəqilliyimizin ilk illərindən Azərbaycanda VAK-ın Sədri, Elm-Texnika Komitəsinin sədri oldu və bir çox “işbaz ziyalılar” kimi İsmayıl İbrahimov da əl-qol açmağa başladı. Elə bu səbəbdən də təmiz əqidəli, əsl milli ziyalı Azad Mirzəcanzadəyə kişiliyə sığmayan iftiralar İ.İbrahimov və digərləri tərəfindən atılmağa başladı. Bütün bunları eşidən Lalə xanım və onun köməkçiləri çox pəjmürdə oldular, təəssüfləndilər. İ.İbrahimovun iftira dolu şikayət məktubunu mənə uzatdılar və bununla da bir müddət bu

şikayətlər səngidi, amma uzun çəkmədən. onun təşkilatçılığı və rəhbərliyiylə 65 nəfər “alim ziyalının” imzası ilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab Heydər Əliyevə şikayət ərizəsi ünvanlandı. Bu yazının 13 yanvar 2001-ci ildə “Müxalifət” qəzetində çap olunmuş variantını utandırıcı olsa da ictimaiyyətimizə bir daha xatırlatmaq istədik.

Yazının adı belə idi “Azərbaycan elminin antiazərbaycan mövqeli A.Mirzəcənzadədən xilas edin.”

Son illər ölkə mətbuatının tez-tez müraciət etdiyi mövzulardan biri də Ali Atestasiya Komissiyasının az qala H. Allahşükür Paşazadə kimi toxunulmazlıq statusu qazanmış sədri Azad Mirzəcənzadənin qüsurlu fəaliyyəti ilə bağlıdır.

Maraqlıdır ki, hətta ən yüksək elmi ad qazanmış əksər alimlər bu qurum və onun sədrindən narazı olub, AAK-ın ölkə elminin inkişafına təkan vermək əvəzinə buxova çevrildiyini vurğulayırlar. Məsələ ilə bağlı respublikanın müxtəlif ali məktəblərində çalışan 65 nəfər professor, elmlər namizədinin imzası ilə redaksiyamıza dövlət başçısına “Açıq məktub” formasında ünvanlanmış müraciət daxil olub. Müraciətin həcmi böyük olduğundan onu bəzi ixtisarla dərc etməyə qərar verdik. Xatırladaq ki, redaksiya müəlliflərin fikirlərinə şərh vermədiyi üçün yazıda səslənmiş bu və ya digər ittihamlara görə məsuliyyət daşımır:

Azərbaycan alimlərinin həyəcan təbili və ya prezident H.Əliyevə açıq məktub

Biz aşağıda imza edən Azərbaycan alimləri son illərdə çox götür-qoy etdikdən sonra belə bir qəti qənaəətə gəldik ki, hazırda yaşadığımız müstəqil ölkəmizdə mövcud olan cəmiyyət hələ də özünün dəqiq, dürüst elmi adını almayıbdır. Hərtərəfli elmi müşahidələrimiz göstərir ki, belə şəraitdə ən dərin böhran, tənəzzül, hətta iflas prosesləri keçirən sahələrdən biri, bəlkə də birincisi Azərbaycan elmi və təhsilidir. Danılmaz həqiqətdir ki, elm və bu sahədə çalışanlar çox məhsuldar qüvvədir.

Nəsillər arasında varislik əlaqəsinin qırılması elm və təhsil üçün çox böyük və ciddi təhlükədir. Təmsil olunduğumuz ali məktəblər və elmi-tədqiqat institutları Azərbaycan elminə və təhsilinə çox böyük və qiymətli töhfələr vermişdir. Burda çalışan alimlər təkcə ölkəsində deyil, onun hüdudlarından çox-çox uzaqlarda Azərbaycana şan-şöhrət gətirmişlər. Biz onlarla haqlı olaraq öyünür və fəxr edirik. Lakin eyni zamanda ciddi narahatlıqla, həyəcan təbili çalır və özümüzdən soruşuruq ki, görəsən sabah bizləri kim əvəz edəcək, bizim elmi işlərimizi kimlər davam etdirəcək?!

Ölkəmizdə yüksək ixtisaslı elmi kadrların hazırlığına mənfi təsir göstərən səbəblər içərisində təkcə maddi, maliyyə məsələləri deyil, burada daha mühüm amil var ki, bu da prezidentin yanında “fəaliyyət” göstərən Ali Attestasiya Komissiyası və onun “sədri” akademik Azad Mirzəcanzadədir. AAK-dan və onun “sədrindən” respublikamızın elmi ictimaiyyətində çox ciddi və haqlı narazılıqlar olduğu hamıya məlumdur. Bu məsələ dəfələrlə dövrü mətbuatda, hətta Milli Məclisin iclaslarında görkəmli alimlərin, millət vəkillərinin çoxsaylı çıxışlarında qaldırılmışdır. Filologiya elmləri doktorları, professorlar Şamil Qurbanovun, Həsən Mirzəyevin, Gövhər Baxşəliyevanın və başqalarının çıxışlarını sübut kimi göstərmək olar. Lakin təəssüf və təəccüb doğuran hal bundan ibarətdir ki, bu məsələ nə ölkə başçısını, nə də respublikamızın digər ali hakimiyyət orqanlarının birinci şəxslərini demək olar ki, qətiyyət narahat etmir. Məhz buna görə də biz alimlər bir daha həyəcan təbili çalmağa məcbur olmuşuq. Bunun üçün bizim kifayət qədər əsaslarımız vardır. Bu, hər şeydən əvvəl AAK-ın və onun “sədrinin” fəaliyyətindəki ziddiyyətli, hətta absurd məqamlarla bilavasitə bağlıdır. Belə ki, AAK birbaşa prezidentə tabe qurum olduğu üçün onun iş və maliyyə fəaliyyətini, hesabatlarını, dəftərxana, şöbələr, kollegiya, rəyasət heyəti və həmçinin mühasibat-ucot sənədlərini nə Maliyyə və Ədliyyə Nazirlikləri, nə Respublika Prokurorluğu, nə Ali və Konstitusiya Məhkəmələri, nə də prezidentin fərman və sərəncamlarının icrasına nəzarət şöbəsi cürət etmirlər. Biz MDB ölkələrinə sorğu edərək maraqlanmışıq. Aldığımız rəsmi cavablardan

da görünür ki, əksər dövlətlərdə AAK Nazirlər Kabinetinin, akademi-yaların Rəyasət heyətinin və yaxud Təhsil Nazirliyinin tabeliyindədir. Göründüyü kimi, digər MDB ölkələrində bu məsələ qanunauyğun və demokratik yolla həll olunub. Bizdə isə əksinədir. Çünki bizim respublikamızda demək olar ki, totalitarizm, avtoritarizm, diktatura, hökm sürdüyünə görə sosial, iqtisadi, siyasi, mənəvi və mədəni həyatın taleyi yalnız bir şəxsin-ölkə başçısının əlində cəmlənmişdir. Belə olan halda heç kim cürət edib AAK-dakı qanunsuzluq, hərcmərclik, rüşvətxorluq və s. bu kimi mənfi hallar barədə ölkə başçısına düzgün məlumat vermir. Prezidentə AAK barədə obyektiv məlumat verməyə bilavasitə məsul olan məmurlar isə ya ölkə başçısına dezinformasiya xarakterli məlumat verirlər, ya da ümumiyyətlə bu barədə susurlar. Bir qədər də konkret söyləsək, ehtimal edə bilərik ki, prezident Azərbaycanın yüksək əxlaqı keyfiyyətlərə, daha yüksək mənəvi elmi potensiala malik olan çoxsaylı alimlərdən, qədirbilən xalqımızın mənəviyyatından, mentalitetindən demək olar ki, əbədi mərhum olan, damarlarından azərbaycanlı qanı axmayan A.Mirzəcanzadəni əziz tutur. Bax, bizim həyəcan təbili çalmağımızın da başlıca səbəbi məhz budur. Təəccüb və təəssüf doğuran digər hal bundan ibarətdir ki, müstəqil ölkəmizin parlaq gələcəyi naminə aparılan müdrik və uzaqqörən daxili və xarici siyasətin uğurla həyata keçirilməsində heç bir xidməti olmayan A.Mirzəcanzadə əksinə, əxlaqımıza və mənəviyyatımıza, daban-dabana zidd olan fəaliyyətlə, xüsusilə antiazərbaycan təbliğatla müntəzəm məşğul olur. Millət vəkili, filologiya elmləri doktoru, professor Şamil Qurbanov haqlı olaraq yazırdı ki, “Azərbaycan elmini və onun fədailərini A.X. Mirzəcanzadənin həbsindən xilas etmək lazımdır”. A.X. Mirzəcanzadə çoxsaylı Azərbaycan alimini fiziki və mənəvi cəhətdən iflic vəziyyətinə salmaqla onların və ailələrinin iqtidardan çox ciddi şəkildə narazı qalmalarına, beləliklə də ölkənin onsuz da qeyri-sabit olan sosial, siyasi durumuna zərbə vurmaqla məşğuldur. Sual olunur, Azərbaycan alimləri A.X. Mirzəcanzadənin zülmünə nə vaxtacan dözməlidir? A.X. Mirzəcanzadənin hərəkətləri ilə görkəmli Azərbaycan filosofu, f.e.d Rəşid Əli-

yevin, tanınmış pedaqoq alim Kamal Rzayevi dünyalarını dəyişməyə vadar etdi. Bu, A.X. Mirzəcanzadənin nihilist xidmətindən doğan faciələr deyilmi?

Konstitusiyanın “Əqli mülkiyyət hüququ” adlı 30-cu maddəsinin tələblərindən irəli gələn hüquq və imtiyazlarımız AAK və onun “Sədri” akademik A.X. Mirzəcanzadə tərəfindən mütəmadi olaraq kobudcasına pozulur.

Halbuki Konstitusiyanın göstərilən maddəsində birmənalı şəkildə deyilir: 1. Hər kəsin ali mülkiyyət hüququ vardır. 2. Müəlliflik hüququ, ixtiraçılıq hüququ və əqli mülkiyyət hüququn başqa növləri qanunla qorunur”. Məhz buna görə də biz Azərbaycan alimləri həyəcan təbilinin iştirakçıları üzümüzü bilavasitə ölkə başçısına tutub deyirik: Axı, siz 1993 və 1998-ci illərdə prezident kimi andiçmə mərasimində müqəddəs Qurana və hazırda qüvvədə olan Konstitusiyaya əl basıb, bəyan etdiniz ki, mən Azərbaycan vətəndaşlarının hüquq və imtiyazlarının qorunmasının qarantıyam. Sual olunur, nə üçün andiçmə zamanı verdiyiniz vədəniyə əməl etmirsiniz? Axı A.X. Mirzəcanzadə biz alimlərin Azərbaycan vətəndaşlarının qanuni haqqlarını və imtiyazlarını uzun illərdir ki, kobudcasına pozmaqda davam edir. Biz həyəcan təbilinin müəllifləri uzun illərdir rəsmi və qeyri-rəsmi şəkildə şəxsən sizə və respublikanın digər rəhbər şəxslərinə müraciətlər edərək AAK-ın “sədri” A.X.Mirzəcanzadənin özbaşınalıqlarına son qoyulmasını xahiş etmişik. Ancaq hələ ki, bizim səsimizə cavab verilmir.

Unutmaq olmaz ki, elm və təhsil ocaqlarında çalışan alim ziyalılar, müstəqil ölkəmizdəki mövcud cəmiyyətin barometridirlər. Alimlərin AAK-ın “sədri” akademik A.X. Mirzəcanzadənin qanunsuzluqları haqqında ... ünvanınıza göndərilən çoxsaylı rəsmi müraciətləri ətrafınızdakı məmurlar, xüsusilə R.Mehdiyev, F.Abdullazadə, A. Muradverdiyev və başqaları tərəfindən AAK-a və şəxsən A.X. Mirzəcanzadəyə qaytararaq özləri üçün xeyli maddi və mənəvi faydalar əldə edirlər. Biz həyəcan təbilinin iştirakçıları Sizə ünvanlanan “Açıq Məktub”un müəllifləri və bizim mövqeyimizi müdafiə edən Azərbaycanın çoxsaylı alimləri, EA-nın akademik-

ləri, müxbir üzvləri, elmlər doktorları, professorlar A.X. Mirzəcanzadənin Azərbaycan elmini, təhsilini məhv etməyə yönəlmiş bəd əməllərinə, nihilist fəaliyyətinə, məkrli siyasətinə qarşı olduğu, bunu bütün kütləvi informasiya vasitələri ilə bəyan etdiyimiz halda, Siz və ətrafınızda bu iş üçün bilavasitə məsul olan məmurlarınız nədənsə susursunuz. Görünür Siz də və ətrafınızda olan məmurlar da, bəlkə belə hesab edirsiniz ki, guya A.X. Mirzəcanzadə əvəz edilməz alimdir, guya o olmasa Azərbaycan elmi batır. Halbuki Azərbaycanda A.X. Mirzəcanzadədən çox-çox üstün olan onlarla alim vardır. Burada müdrik bir xalq kəlamı yada düşür. “Alim-olmaq asandır, insan olmaq çətin.”

Azərbaycanda çoxlarına gün kimi aydındır ki, A.X. Mirzəcanzadə çox böyük ustalıqla, uzun illər kriminal olaraq antiAzərbaycan fəaliyyətlə fəal məşğul olur. Onun bilavasitə özünəməxsus şəxsi işi və fəaliyyəti Moskvada, Rusiya Federasiyasının digər şəhərlərində, habelə Bakıda homoseksualistlər üçün “Kişilər xidmət evi”ni yaratmaq, homoseksualizmi hüquqi cəhətdən leqallaşdırmaqdan ibarət olmuşdur. Buna başlıca səbəb isə özünün bu bədnam xəstəliyə mübtəla olmasıdır. Biz Azərbaycan alimləri xeyli vaxtdır A.X. Mirzəcanzadənin nihilist xisləti ilə bilavasitə bağlı kütləvi etiraz aksiyalarına başlamışıq. Çünki artıq başa düşmüşük ki, bu iqtidardan bizə heç bir fayda yoxdur. Əksinə, getdikcə məlum olur ki, iqtidar AAK-ın və onun sədrinin Azərbaycan elmi üçün çox ağır, mənfi nəticələrə gətirib çıxara biləcək fəaliyyətini dəstəkləyir. Belə ki, hazırda respublikamızdan kütləvi surətdə beyin axını davam edir. Yüzlərlə gənc alim ölkədən çıxıb getmiş, onlarla yaşlı alim isə fiziki və mənəvi cəhətdən iflic vəziyyətinə düşüb. Hətta 2-ci dünya və Qarabağ müharibələrinin əlil və veteranları olan alimlər “elmi zorlamaya” məruz qalmışlar. Belələrindən həqiqət çarçısı, elm yolunda ürəyini Danko kimi məşəl etmiş, f.e.n Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyasının dosenti, 75 illiyi bu günlərdə elmi ictimaiyyət tərəfindən təntənə ilə qeyd olunan Əli Xəlilovu misal göstərmək olar. Burada peyğəmbərimizin çox qiymətli bir kəlamı yada düşür. “Alim öldü, aləm öldü”. Yuxarıda adları qeyd olunan həmkarları-

mızın ölümü A.X. Mirzəcanzadəni və onun havadarlarını narahat etmir. Çünki nazirlər, direktorlar, rektorlar, elmi və ekspert şuralarını A.X, Mirzəcanzadənin əmrləri sayəsində qanuna zidd olaraq zəbt edib, əllərini ağdan-qaraya vurmada, səlahiyyətlərindən istifadə etməklə varlanmaqda davam edirlər. Həmin vəzifələrə qanuni olaraq seçki yolu ilə seçilməli olan çox nüfuzlu, obyektiv mövqedə duran akademiklər və professorlar sıxışdırılır, ləkələnir, AAK-dan kənarlaşdırılırlar. A.X, Mirzəcanzadənin əsasız təhqirlərinə dözə bilməyib, uzun müddət məruz qaldıqları təhdiddən dünyasını vaxtsız dəyişən yuxarıda adlarını çəkdiyimiz həmkarlarımız qədirbilən xalqımızın, habelə bizim yaddaşımızdan heç zaman silinməyəcək, onların qanı yerdə qalmayacaq.

Azərbaycanda kişilər olub, var və olacaqdır. Lakin Azərbaycanda alimlərini və elmını bir homoseksualistin, anası və dayıları erməni olan bir vücudun qarşısında aciz qoymuş iqtidardakı bəzi məmurların bəd əməlləri haqqında dərindən fikirləşəndə fiziki və mənəvi cəhətdən sağlam insanın belə, canına üşütmə düşür, damarlarında qanı donur. Bununla belə, biz əminik və inanırıq ki, müstəqil ölkəmizdə elmi və onun müqtədir fədailərini bu gün çox misgin vəziyyətə gətirmiş A.X.Mirzəcanzadə və onun havadarları kimi mütərriflər gec-tez öz layiqli cəzalarına çatacaqlar. Haqq və ədalət uğrunda ölüm-dirim mübarizəsinə girişmiş biz alimlərin qanuni ərizə və şikayətlərinə Prezident Aparatında, habelə digər aiddiyyatı ali hakimiyyət orqanlarında baxmamaq, görkəmli alimləri ruhdan salmaq, zəifləri ölümə düşür etmək, Azərbaycan elmində problem, dilemma yaratmış A.X, Mirzəcanzadə barəsində lazımı, qanuni tədbirlər görməmək iqtidardakı bir çox məmurları çox ciddi savaşa tuş gətirəcəkdir. AAK-da iş və sənədləri, seçkinin nəticələrini saxtalaşdıran, qanunsuz əmrlərlə müdafiə və ekspert şuralarında sədr vəzifələrini zəbt etmiş, ölkə elmını dağıtmaqda, milli mentalitetimizi rüsvay etməkdə davam edən A.X, Mirzəcanzadədən yaxamızı qurtarmaq üçün acizlikdən uzaqlaşmağa həqiqətən çox ciddi ehtiyac vardır. Azərbaycan elmını, onun müqtədir nümayəndələrini, elm fədailərini biz özümüz A Mirzəcanzadənin zülmündən və mənəvi terrorundan xilas etməyə bilavasitə borcluyuq və biz buna qadirik.

Lətifə: Dövlət başçısı İtaliya səfərindən qayıdan A.Mirzəcanzadəyə sifariş göndərir ki, Prezident Aparatına gəlsin. Lakin Azad müəllim H. Əliyevin görüşünə gəlmir. Belə olan halda H. Əliyev özü akademikın yanına gedir. Soruşur ki, niyə çağırışıma gəlmədin. AAK sədri bildirir ki, ürəyi ağrıyır. H. Əliyev təbəssümlə xəbər alır ki, hörmətli akademik, ürəyindən başqa daha haran ağrıyır?

Yuxarıda göstərilən məlumat mətbuatda çap olunduqdan sonra AMEA-da, ali təhsil ocaqlarında, digər elmi-tədqiqat insitutlarında, milli qeyrətli ziyalılar aləmində böyük bir çaxnaşma düşdü. Hamı tələb etdi ki, həmin 65 nəfərin kimliyi açıqlansın və onların Azərbaycanın fəxri, öz sahəsində dünyanın birincisi olan akademik Azad Mirzəcanzadənin şəxsiyyətinə və şərəfinə qərəzli fikirlərin müəllifləri ölkəmizdə, cəmiyyətimizdə qınaq aləminə çevrilsinlər, layiq olduqları cəzayı alsınlar. Lakin, bu olmadı...

Bununla yanaşı xeyli miqdada vicdanını itirməyən ziyalılar 65-lərin cavabını verdilər. Onlardan biri də AMEA-nın müxbir üzvü, AMEA-nın İqtisad İnsitutunun müdürü, professor, Ş.M. Muradov oldu. Onun AMEA-nın "Elm" qəzetində 14 mart 2001-ci ildə çap etdirdiyi aşağıdakı fikrlərini sizlərin nəzər-diqqətinə çatdırmağa qərar verdik.

**Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında AAK sədri, cənab
akademik Azad Xəlil oğlu Mirzəcanzadəyə
Açıq məktub**

Hörmətli Azad Müəllim!

Öncə izin verin Azərbaycan Elmlər Akademiyası İqtisadiyyat İnsitutunun əməkdaşları, İnsitutun işgüzar və ixtisaslaşdırılmış Elmi şuralarının üzvləri və şəxsən öz adımdan Sizi-XX əsr dünya elminin ən görkəmli elm korifeylərindən birini, Azərbaycan elminin şöhrətini bütün dünyada layiqincə təmsil edib tanıtmış, dünya neft sənayesi, neft və digər karbohidrogen birləşmələrinin elmi və texnoloji əsaslarının tədqiqi kimi çox mühüm elmi istiqamətlərin yaradıcılarından birini, dünya neft elminə əvəzsiz töhvələr vermiş,

hələ keçmiş Sovetlər İttifaqında neft elminin patriarxı kimi şöhrət tapmış, axtarışların təkrarsız tədqiqatçısı kimi bütün dünyada qəbul edilib tanınmış görkəmli alimimizi, xalqımızın əsl böyük ziyalı oğlunu, elimizin və elimimizin müdrik ağsaqqalından birini, Rusiya Təbiət Elimləri akademiyası kimi nüfuzlu elm mərkəzi tərəfindən “Elm və incəsənət fədaisi” fəxri nişanı ilə, habelə “Vyetnam nefti” ordeni ilə təltif olunmanız münasibətilə ürəkdən təbrik edim, Sizə möhkəm can sağlığı, Azərbaycan elminin gələcək inkişafı və tərəqqisi, habelə onun şərəf və şöhrətinin qorunub saxlanması sahəsində göstərdiyiniz əzmkarlıq və fədakarlıq naminə bundan sonra da uzun illər böyük uğurlar, dəyanət və səbr diləyim!

Hörmətli Azad müəllim! Biz yaxşı bilirik ki, bu fəxri adlar və mükafatlar sizə əbəs yerə verilməmişdir. Biz fəxr edirik ki, Siz Rusiya Təbiət Elimləri Akademiyasının yaranmasının 10 illiyi münasibətilə təsis olunmuş və elm, təhsil, mədəniyyət sahəsində böyük xidmətləri ilə bəşəriyyətin tərəqqisində xüsusi rolu olan Rusiyanın və xarici ölkələrin elm, mədəniyyət, incəsənət, ictimai və dövlət xadimlərinə verilməsi üçün nəzərdə tutulmuş qeyd edilən fəxri ada layiq görülmüş 10 nəfərdən birisiniz! Biz həm də fəxr edirik ki, siz dünyanın inkişaf etməkdə olan ölkələrindən biri kimi tanınan Vyetnam üçün neft sənayesi sahəsində çoxlu sayda yüksək ixtisaslı mütəxəssislərin hazırlanmasında, bir sıra texnologiyaların bu ölkənin iri neft yataqlarında geniş tətbiqi və bütünlüklə Vyetnamın iqtisadi inkişafındakı böyük xidmətlərinizə görə Vyetnam hökuməti tərəfindən “Vyetnam nefti” ordeni ilə təltif olunmaqla 80 milyon nəfərdən çox əhalisi olan bu Asiya ölkəsində bütünlükdə Azərbaycan dövlətinin və onun elminin başını ucaltmış, elimimizin şöhrətini göylərə qaldırmısınız.

Siz qazandığınız bu nailiyyətlərinizlə Azərbaycan xalqına, Azərbaycan dövlətinə və Azərbaycan elminə nə qədər böyük və əvəzsiz xidmətlər göstərdiyinizi bütün dünya ictimaiyyətinin və Azərbaycan xalqının gözü qarşısında bir daha əyani sürətdə nümayiş etdirdiniz. Bütün bu xidmətlərinizə görə Sizə öz təşəkkürlərimizi bildirir, Sizə

sağ olun və eşq olsun deyirik! Qoy qanı özümüzdən olan və iş-güclərini buraxıb sizin kimi dünya şöhrətli alimimizə müxtəlif mətbuat orqanlarında əssasız böhtanlar yağdıran, özlərini alim adlandıran bəzi başa bəla “alimlər” xəcalət çəksinlər! Biz 13 yanvar 2001-ci il tarixdə “Müxalifət” qəzetində adları ictimaiyyətdən gizli saxlanmış ali məktəblərdə çalışan 65 nəfər professor və elimlər namizədinin adlarından Azərbaycan alimlərinin həyacan təbili və ya prezident H.Əliyevə Açıq məktub” adı altında çap edilmiş “Azərbaycan elmini anti-Azərbaycan mövqeli A.Mirzəcanzadədən xilas edin” adlı “məqalədə” irəli sürülmüş böhtan xarakterli “fikirləri” qətiyyətlə pisləyir və rədd edirik. Bizə elə gəlir ki, həmin üzdəniraq “məqalənin” məzmununu əks istiqamətdə dəyişdirib onun adını: “Elm və incəsənət fədəisi akademik Azad Mirzəcanzadənin qeyri-elmi yolla “alimlik” dərəcəsi almaq eşqinə düşmüş təkəbbürlü elm məddahlarından xilas edin” qoymaq daha ədalətli olardı.

Bu baxımdan 3 fevral 2001-ci il tarixdə “Azərbaycan” qəzetində tanınmış görkəmli alim və ziyalımız Yusif Seyidovun çap etdirdiyi “Elmi ad uğrunda qeyri-elmi yolla mübarizə” adlı məqaləsi xüsusi maraq doğurur. Əsil vətəndaşlıq, alimlik və ziyalılıq mövqeyindən yazılmış bu məqalədə 13 yanvar 2001-ci il tarixdə “Müxalifət” qəzetində çap olunmuş adı çəkilən üzdəniraq “məqaləyə” tutarlı cavab verilmiş və biz bütünlükdə Yusif Seyidovun yazdıqları ilə şərik olaraq, onu dəstəklədiyimizdən bu məqaləyə nəyisə əlavə etmək fikrində deyilik. Sadəcə olaraq həmin “məqalə” müəlliflərinə xatırlatmaq istərdik ki, öz millətini və vətəni ürəkdən sevən və damarlarında əsl azərbaycanlı qanı axan heç bir vicdanlı azərbaycanlı 100-dən çox elmlər doktoru, 300-dən çox elimlər namizədi hazırlamış, geniş dünyagörüşünə, ensiklopedik bilik və yüksək mədəniyyətə malik olan, Azərbaycan elmini bütün dünyada tanıtmış və dünya alimləri tərəfindən zəmanəmizin ən görkəmli elm korifeylərindən biri kimi tanınıb qəbul edilmiş Azad Mirzəcanzadə kimi müdrik el ağsaq-qalımıza “Alim olmaq asandır, insan olmaq çətin”–el misalını mesaj göndərmək nədanlıqdır. “Məqalə” müəlliflərinin nədanlığı bir də onda özünü bürüzə verir ki, onlar öz cızmaqaralarında dünya siyasət

meydanında öz dəsti-xətti və böyük rəhbərlik təcrübəsi olan Heydər Əliyev şəxsiyyətindən də çəkinmir və ona “dərs” vermək niyyətinə düşmüşlər. Görün onlar möhtərəm prezidentimiz Heydər Əliyevə üzlərini tutub nə deyirlər: “.. Bizim respublikamızda demək olar ki, totalitarizm, avtoritarizm, diktatura hökm sürdüyünə görə sosial, iqtisadi, siyasi, mənəvi və mədəni həyatın taleyi yalnız bir şəxsin, ölkə başçısının əlində cəmlənmişdir. Belə olan halda heç kim cürət edib AAK-dakı qanunsuzluq, hərcmərclik, rüşvətxorluq və s. bu kimi mənfi hallar barədə ölkə başçısına düzgün məlumat vermir. Prezidentə AAK barədə obyektiv məlumat verməyə bilavasitə məsul olan məmurlar isə ya ölkə başçısına dezinformasiya xarakterli məlumatlar verir, ya da ümumiyyətlə bu barədə susurlar... Prezident Azərbaycanın yüksək əxlaqı keyfiyyətlərə, daha yüksək mənəvi elmi potensiala malik olan çoxsaylı alimlərdən qədərbilən xalqımızın mənəviyyatından, mentalitetindən demək olar ki, əbədi məhrum olan, damarlarından azərbaycanlı qanı axmayan Azad Mirzəcanzadəni əziz tutur. Bax, bizim həyəcan təbili çalmağımızın da başlıca səbəbi budur... Artıq başa düşmüşük ki, bu iqtidardan bizə heç bir fayda yoxdur. Əksinə, getdikcə məlum olur ki, iqtidar AAK-nın və onun sədrinin Azərbaycan elmi üçün çox ağır, mənfi nəticələrə gətirib çıxara biləcək fəaliyyətini dəstəkləyir. Axı siz 1993 və 1998-ci illərdə prezident kimi andiçmə mərasimində Müqəddəs Qurana və hazırda qüvvədə olan Konstitusiyaya əl basıb, bəyan etdiniz ki, mən Azərbaycan vətəndaşlarının hüquq və imtiyazlarının qarantıyam. Sual olunur, nə üçün andiçmə zamanı verdiyiniz vədinizə əməl etmirsiniz? Axı, A.X. Mirzəzadə biz alimlərin – Azərbaycan vətəndaşlarının qanuni hüquqlarını və imtiyazlarını uzun illərdir ki, kobudcasına pozmaqda davam edir. Bu həyəcan təbilinin müəllifləri, uzun illərdə rəsmi və qeyri-rəsmi şəkildə sizə və Respublikanın digər rəhbər şəxslərinə müraciətlər edərək AAK-nın “sədri” A. Mirzəcanzadənin özbaşnalıqlarına son qoyulmasını xahiş etmişik. Ancaq hələ ki, bizim səsimizə cavab verilməyib”. Verilməyəcək də, cənablar! Siz haqsızsınız! Möhtərəm prezidentimiz hər sizin kimi-lərinin sözləri ilə durub-otursa, o da özündən əvvəlki respublika

“prezidentləri” kimi Azərbaycanı “xaosla idarə edilən” bir ölkəyə çevirərdi. Möhtərəm prezidentimiz elmə böyük qiymət verən və özü də elimli bir adam olduğu üçün akademik A.Mirzəcanzadəni Sizdən pis tanımır və heç şübhəsiz ki, onun AAK-nın sədrliyindən çıxarılıb-çıxarılmaması məsələsinə də sizin arzunuzla baxmaz. Çünki sizin məqsədiniz hamıya bəllidir. Yusif Seyidovun məqaləsində haqlı olaraq deyildiyi kimi: A.Mirzəcanzadə “Əsasnaməni” pozaraq, elimlər namizədlərinə kütləvi şəkildə “professor” elmi adının verilməsinə çalışmasaydı və buna nail olsaydı, sizin dediyiniz hadisə baş verərdi: “Azərbaycan elmi üçün çox ağır, mənfi nəticələrə gətirib çıxarardı”. Bizim fikrimizcə bu gün və yaxın onillikdə AAK-nı A.Mirzəcanzadəsiz təsəvvür etmək qeyri-mümkündür. Çünki indiki şəraitdə müxtəlif vasitələrlə elmə soxulmaq istəyən nadanların qarşısını yalnız A.Mirzəcanzadə kimi iradəsi və köməkliyi ilə almaq olar. Elmlə məşğul olanların yadından çıxmamış deyildir ki, SSRİ-AAK-sı prinsipal alimin rəhbərliyi və ləğv edildikdən sonra respublika AAK-sı yenidən formalaşmağa başladığı ilk dövrlərdə nə qədər süni yollarla doktorluq və professorluq diplomu alanlar olub. Elmlə məşğul olmayan neçə-neçə çinovniklər, məmurlar elmlə əlaqəsi olmayan müxtəlif sahələrdə çalışan adamlar Azərbaycanda müvafiq elmi şüralar fəaliyyət göstərdiyi halda (bu bəzi ali məktəblərdə çalışan müəllimlərə də aiddir) qaçıb respublikadan kənarə əyri yollarla namizədlik və doktorluq dissertasiyaları “müdafiə edib” diplom almışlar. İndi onların çoxu elmlə məşğul olmur və ya müxtəlif yollarla özəl təhsil ocaqlarında iş düzəlmişlər. Akademik Azad Mirzəcanzadə olmasaydı belələrinin sayı yəqin ki, qat-qat çox olardı. Əlbəttə bütün bunlar həqiqi elmlə məşğul olan adamlarda onlara qarşı ikrah hissi doğurur. Bu, eyni zamanda müxtəlif yollarla ayrı-ayrı qrupların akademiki seçilmiş adamlara da aiddir. Onların da bir çoxu utanmadan özlərinin titulları qarşısında “akademik” sözləri yazılmadan çəkinmirlər. Heç olmasa haranın, hansı qurumun akademikləri olduğunu yazsalar, dərd yaradır. Axı bütün bunlar nə elmimizə, nə də o şəxslərin özlərinə şərəf gətirmir. Bizə belə gəlir ki, bu sahədə də bir qayda-qanun yaratmağın vaxtı gəlib çatmışdır. Hazırda AAK-nın

Azərbaycan prezidentinin təcəlliyində olması da çox təqdirə layiq haldır. Çünki, Yusif Seyidovun da haqlı olaraq yazdığı kimi, bu bir tərəfdən həmin qurumun məsuliyyətini artırır, digər tərəfdən isə onun üzərində nəzarətin aliliyini və Azərbaycanda elmi kadrların inkişafına çox əhəmiyyətli məsələ kimi baxıldığını göstərir. Buna görə də həmin qurumun məhz Prezidentin tabeliyində olması daha məqsədəuyğundur. O ki, qaldı elmi dərəcələrin və elmi adların verilməsi məsələsinə, bu çox ciddi və dövlət əhəmiyyətli məsələ olduğundan onun məsuliyyətini təkcə akademik A.Mirzəcanzadənin üstünə yıxmaq ədalətsizlikdir. Burada bütün elmi ictimaiyyət prinsipliqlik göstərməlidir. Ayrı-ayrı elmi müəssisə, təşkilat, kafedra və laboratoriyalarda çalışan alimlərin, institutların elmi şuralarının və ixtisaslaşdırılmış müdafiə şuralarının məsuliyyətini artırmaq lazımdır. Məhz bütün bu deyilənlər AAK-dan bundan sonra daha tələbkarlıqla işləməyi tələb edir. Bütün günahları, ağırlığı, isə bir adamın-akademik A. Mirzəcanzadənin üstünə yıxmaq olmaz. Axı, o da insandır. Bu sahədə bütün elmi ictimaiyyətin, namuslu elm adamlarının, elmsevərlərin qüvvələri səfərbərliyə alınmalı, böhtançı və yalançı “alimlərə” qarşı mübarizə aparılmalıdır. Yeri gəlmişkən, hörmətli Azad müəllimin diqqətini belə bir cəhətə yönəltmək istərdik ki, çox hallarda namizədlik və doktorluq dissertasiya işlərinə opponentlər təyin edilərkən və həmin dissertasiyalar aparıcı müəssisələrə rəy vermək üçün göndərilərkən obonentlərin kimliyinə, elmdə hansı xidmətləri, nə kimi müvafiq əsərləri olmasına deyil, sadəcə olaraq onun ixtisas şifrinə üstünlük verilir, dissertasiyalar isə əksər hallarda bu sahədə mühüm tədqiqatlar aparılan elmi müəssisələrə deyil, qeyri-profilli təşkilatlara göndərilir. Təssüf hissi ilə qeyd etmək istəyirik ki, son illərdə İqtisadiyyat institutlarında müdafiə edilən namizədlik və doktorluq dissertasiyalarının heç birisi iqtisadi tədqiqatlar və iqtisadi alim kadrların hazırlanması sahəsində respublikada baş elmi qərargah sayılan Azərbaycan EA-nın İqtisadiyyat İnstitutuna deyil, qeyri-profilli ali məktəblərdə fəaliyyət göstərən və müvafiq sahədə bir nəfər də elimlər doktoru çalışmayan iqtisadiyyat kafedralarına göndərilir. Bu həmin dissertasiya müəlliflərinin Akade-

miyanın İqtisadiyyat İnstitutunda çalışan yüksək ixtisaslı iqtisadçı alimlərdən müsbət rəy almağın çətinliyi qorxusu ilə bağlıdır. Axı necə ola bilər ki, iqtisadiyyat sahəsində yazılmış doktorluq və ya namizədlik dissertasiya işi neçə-neçə akademik, müxbir üzvün, elimlər doktorları və elimlər namizədlərinin çalışdığı və respublikanın bütün sosial-iqtisadi problemlərinin tədqiq edildiyi Azərbaycan EA-nın İqtisadiyyat İnstitutuna deyil, məsələn iqtisad elmi tədqiqat işləri aparılmayan və bir nəfər də olsun bu sahədə elimlər doktoru çalışmayan Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinə və ya Bakı Dövlət Universitetinə aparıcı rəy üçün göndərilir. Əlbəttə bu, açıq-aydın hər şeydən xəbər verir və İqtisad İnstitutunda fəaliyyət göstərən ixtisaslaşdırılmış doktorluq və namizədlik müdafiə şuralarının elmi simasını (simasızlığını) göstərir.

Hörmətli Azad müəllim! Məhz bu gün bu cür müdafiə edən “alimlər”, sabah “Müxalifət” qəzetində həyacan təbili çalan 65-lərədn biri olacaq! Ona görə də gələcəkdə belə elmi prinsipsizlik göstərən elmi şuralara və onların üzvlərinə tələbkarlıq daha da artırılmalıdır.

Hörmətli Azad müəllim! Bütün bunları yazıb Sizin vaxtınızı almaqda məqsədimiz elmi ictimaiyyəti və ilk növbədə Ali Attestasiya Komissiyası üzvlərini, Azad Mirzəcanzadəni, onun pak və doğru əməllərinə qara yaxanlara qarşı mübarizəyə qalxmağa, onu həmin məddahlardan xilas etməyə çağırmaqdan ibarətdir. Sözümlü dahi Florensiyalı Dantenin 700 il bundan əvvəl, “İlahi komediyası”nda yazdığı və dahi iqtisadçı alim Karl Marksın özünün şah əsəri sayılan “Kapital”ında sitat gətirdiyi:

“Burada gərəkdir qəlbə mətanət
Burada qorxudan alma məsləhət”.

Və dahi Nizaminin:

“Qüvvət elimdədir, başqa cür heç kəs,
Heç kəsə üstünlük eyləyə bilməz”

kəlamları ilə bitirir və Allahdan Sizə möhkəm can sağlığı, uzun ömür və xoşbəxtlik diləyirəm.

Dərin hörmətlə:

Azərbaycan Elimlər Akademiyası İqtisad İnstitutunun direktoru V.İ.E.İ.E.D, professor Ş.M. Muradov

Əlbətdə zaman ötmüş, hər fikir, hər əməl, hər iş öz yerini tutmuş, kimin-kim olduğu daha dəqiq aşkarlanmış, vaxt deyilmiş sözlərə öz möhürünü vurmuşdur.

Artıq 17 iyul 2006-cı ildən Azərbaycanın, dünya elminin öncülü, böyük alim, təmiz alim, vicdanlı alim, Azərbaycana daimi şərəf gətirəcək alim Azad Mirzəcanzadə birinci fəxri xiyabanda əbədiyyətə qovuşdu. Onun elmi və pədaqoji irsi, fundamental əsərləri və yaratdığı elmi məktəbi daim fəaliyyətdə olacaqdır. Onu da qeyd edək ki, Azad Mirzəcanzadə həm də əvəzolunmaz bir pədaqoq idi, istər tələbələri, istər aspirantları, istər doktorantları və istərsə də SSRİ məkanının müxtəlif şəhərlərində onun sahəsində çalışan alimlərə verdiyi dərs aidatoriyalarında.

O, həm də “Azərbaycan neft təsərrüfatı” jurnalına başçılıq edirdi və onun söyi nəticəsində jurnal beynəlxalq status almışdı. Jurnalın səhifələrində ilk dəfə olaraq neft işində taleyüklü əhəmiyyət kəsb edən Azərbaycanın, MDB ölkələrinin, Şimal dənizi, İngiltərənin, ABŞ-ın, Vyetnamın cənub şelfi yataqlarında sınaqdan keçirilmiş işlərin nəticələri dərc edilmişdir. Respublika qaz sənayesinin inkişaf konsepsiyası müzakirə olunmuş, qazın məhsulları, hasilat səviyyəsinin intensivləşdirilməsi və sabitləşdirilməsi, qazla doymuş neftlər tədqiq edilmişdir. Azad müəllimin rəhbərliyi ilə Az. NMAŞI-da, Geologiya İnstitutunda, Geofizika İnstitutunda, Az. NQSDETLİ-də və digər səyyar oxucu konfranslarının keçirilməsi, neft ixtisası üzrə təhsil problemlərinə həsr olunmuş məqalələr böyük əks-sədaya səbəb olmuşdur. Bu jurnal Baş redaktorun rəhbərliyi ilə “Neftqazyataq” Beynəlxalq elmi-praktiki konfransın keçirilməsində fəal iştirak etmiş, “Bakı-Tiflis-Ceyhan” Səngəçal terminalından reportajlar vermişdir.

Azərbaycanın, SSRİ-nin, dünya elminin inkişafında misilsiz xidmətləri olan akademik Azad Mirzəcanzadənin xatirəsini əbədləşdirmək və elmi-pədaqoji irsinin gələcək nəsillərə örnək olaraq

ötürülməsini təmin etmək məqsədi ilə Dövlətimiz onun muzeyinin təşkil olunması, Bakıda küçələrdən birinə adının verilməsi, gəmilərdən birinə adının verilməsi haqda bir sıra tədbirlər görmüşdür. Onun üçün təşkilat komitəsi yaradılmış, akademik A. Mirzəcanzadənin elmi əsərlərindən ibarət külliyyatın hazırlanıb nəşr edilməsi haqda müvafiq təşəbbüslər irəli sürülmüşdür. Azərbaycanndan çox-çox uzaqlarda tanınan akademik A.Mirzəcanzadə məktəbi, onun sevənləri tərəfindən daim yaşadılacaq, örnək olan işləri təbliğ ediləcək, hər bir Azərbaycan vətəndaşı onunla fəxr edəcəkdir.

Akademik Azad Mirzəcanzadə çox böyük vətənpərvər alim-ziyalı idi. O, həmişə Qarabağ ağrısı ilə yaşayırdı.

Ümid edək ki, Azərbaycan türkləri özünün sevib-seçdiyi bir sərkərdəsi ətrafında cəm olacaq, erməniyə, onun havadarlarına layiq olduğu cəzanı verməklə, təkcə Qarabağı, Zəngəzuru deyil, İrəvanı, Göycəni, bütövlükdə Qərbi Azərbaycanı azad etməklə, oradakı torpaqlarda uyuyan ata-babalarımız, milli qəhrəmanlarımızla yanaşı, dahi alim, xeyirxah insan akademik Azad Mirzəcanzadənin də ruhunu şad edəcəkdər! Amin!...

Ziyadxan Nəbibəyl
Yazıçı publisist, t.e.d, professor

Çapa imzalanmışdır: 04.05.2018
Formatı: 60×84 1/16
Həcmi:2,5 ç.v.
Sifariş:41
Miqdarı: 300

«Papyrus Nəşriyyat-Poliqrafiya»
MMC-nin mətbəəsində çap olunmuşdur.

Ünvan: Bakı ş. Mətbuat prospekti 24.